Briefwisseling tussen Menno ter Braak en Maurice Roelants 1931-1938

Maurice Roelants en Menno ter Braak

Editie: Stichting Menno ter Braak

bron
Maurice Roelants en Menno ter Braak, *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en Maurice Roelants 1931-1938* (2012)

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/braa002brie31_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. Stichting Menno ter Braak

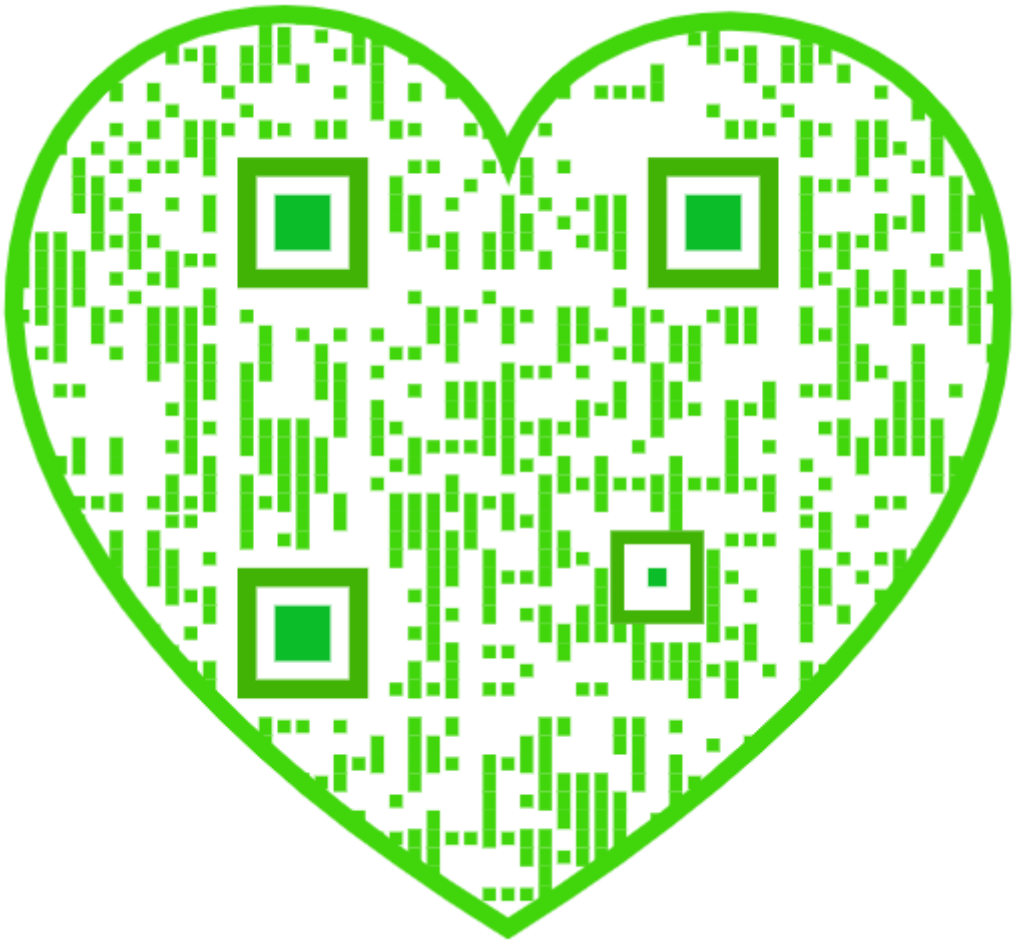

Maurice Roelants
aan
Menno ter Braak

Woluwe, 17 september 1931

aant.

Woluwe, 17 September 31.
Gribaumontlaan 40.

Beste ter Braak,
Hierbij den beloofden passus voor Vlaanderen. Ik heb mij ingespannen om het voorbeeld der bondigheid te geven en niet te veel punten in het woord ter inleiding van *Forum* te behandelen. Voor toezending van den definitieven tekst van de inleiding houd ik mij natuurlijk nog aanbevolen.
Van harte,
Uw M. Roelants

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

Rotterdam, 18 september 1931

aant.

aant.

aant.

18 Sept. 1931

Beste Roelants
Hierbij de text van de inleiding, zooals ik die vanmiddag redigeerde. Voor de beknopte duidelijkheid van je toevoeging kan ik slechts groote bewondering hebben. Ik liet alleen je passage over Z.Afrika weg, omdat hier toch eigenlijk niet van een *nederl*. taal kan worden gesproken en deze branche toch buiten ons bereik ligt. Stel je prijs op het behoud van die zin, dan werk ik hem er later weer in.
Ik hoop, dat de formuleering zoo naar je zin is.
m.v.gr.
Menno ter Braak

TER INLEIDING

Het tijdschrift, dat wij den lezer hierbij voorstellen, beoogt voor alles een nieuwe groepeering van een generatie van schrijvers, wier jarenaantal zich om de dertig beweegt. De redacteuren, die het zullen leiden, wenschen door den naam *Forum* aan te geven, dat zij van zins zijn, aan alle vitale elementen onder de jongere auteurs (en

dit ‘jong’ noch naar beneden noch naar boven dogmatisch begrensd), voorzoover zij een persoonlijken vorm hebben gevonden, toegang te verleenen.

Met dit ruime programma voor oogen meenen zij slechts enkele richtlijnen van hun toekomstig beleid te moeten aangeven, teneinde duidelijk te maken, dat niet louter een toeval hen verenigde. Toen Marsman, als woordvoerder der *Vrije Bladen*, de ‘jonge en jongere dichters’ in 1925 den ‘sprong in het duister’ wilde laten wagen, was het ongetwijfeld niet zijn bedoeling het bij den sprong en het duister te laten; het ‘waarheen?’ scheen hem alleen daarom op dat moment terecht zonder eenig belang, omdat men het ‘waarheen?’ van de eigen generatie aan de historie ter beoordeeling behoort over te laten. Wij, in 1932, hebben tegenover de verloopen jaren echter reeds meer historisch te zijn en resultaten te overzien. En dus treft ons, dat men den dichter, door hem in het duister te laten springen, wat al te zeer aan de aesthetische schemeringen heeft overgelaten; waarmee men hem o.i. geen dienst heeft bewezen. Men heeft voor den dichter den geheelen mensch soms verwaarloosd, men heeft de poëzie vaak losgemaakt van de rest der aardsche verschijnselen en haar soms verdacht doen lijken op een esoterischen cultus. Zoo viel er in onze generatie in den laatsten tijd een opbloei van lyrische gemeenplaatsen te constateeren (de Engelen en het Bloed kregen standaardwaarde!), die het karakter dier generatie op den duur moest schaden. Te zeer werden wij bedreigd door een pleiade van dichters in den meest schoolschen zin van het woord, te zeer ook werd daardoor de aandacht beperkt tot een poëzie in dienzelfden zin, die men, naar onze meening ten onrechte, als het wezen van het poëtische zelf ging beschouwen. Men versta ons wel: wij stellen ons hier niet voor of tegen de poëzie, wij kiezen uitsluitend partij tegen de vergoding van den *vorm* (de magie der ‘creatie’, zooals men dat in Nederland heeft genoemd, terwijl men in Vlaanderen van verliteratureluren der kunst heeft gesproken) ten koste van den creatieven *mensch*; wij verdedigen de opvatting, dat de *persoonlijkheid* het eerste en laatste criterium is bij de beoordeeling van den kunstenaar.

Welke wonderen zich ook bij het scheppingsproces mogen afspelen: zij schijnen ons dan eerst van belang, wanneer de persoonlijkheid van den kunstenaar zich voor ons in zijn werk bevestigt.

Dit tijdschrift zal dus niet zijn een tijdschrift voornamelijk van dichters, maar van *schrijvers*, waartoe, alle dichtervergoding ten spijt, toch ook de dichters behooren. De balans, die wat al te ongemotiveerd naar de poésie pure was overgeslagen, hopen wij, met een eerbiedig saluut aan dien ‘slechten dichter’ Multatuli, door dit principe eenigszins te corrigeeren. Wij zullen daarbij pogen de veelal platonische wenschen tot toenadering tusschen de Vlaamsche en Noord-Nederlandse litteratuur in een practische samenwerking om te zetten. Natuurlijk ontveinzen wij ons geenszins, dat de Vlaamsche en Nederlandsche letteren zich meer als parallele dan als diep in elkaar grijpende verschijnselen ontwikkelen. Maar de tweeledigheid in ons taalgebied willen wij tot uiting laten komen, al wenschen wij allerminst de uitwisseling van folkloristische curiosa en andere uitvoerartikelen te bevorderen. Liever zullen wij de persoonlijkheden uit Vlaanderen en Nederland, die uit een verwant levensbesef schrijven, in *Forum* confronteeren.

Al hebben wij den litterairen opzet gekozen, wij zijn niet van plan ons te beperken tot de litteratuur in engeren zin, wanneer het mocht blijken, dat het wenschelijk is, de grenzen te overschrijden. Voor alles willen wij trachten ‘goede Europeanen’ te zijn in den zin, waarin Nietzsche dat verstond (geen Nederlandsche provincialen dus, noch Pan-Europeanen à la Coudenhove Kalergi), en daarbij de grenzen der Magisters ontwijken.

Wij zullen polemisch zijn, wanneer polemiek zich als wenschelijk aan ons voordoet. De polemiek is voor ons onafscheidelijk van de zelfbegrenzing der persoonlijkheid en in de angst voor de polemiek, die zich tracht te verbergen achter een voorzichtige en decente objectiviteit, zien wij een bewijs, dat die angstigen de polemiek als levensbevestiging niet kennen, dat zij polemiek niet anders kunnen concipieeren dan als twist. Meent men soms dat de voortdurende bewondering voor een bepaald genre, welke ontstaat, zoodra men aan de vage welwillendheid voor alles-en-nog-wat ontsnapt is, niet evenzeer van 'polemischen' aard is? Een z.g. opbouwende critiek is o.i. een bloedelooze fictie; 'the demand for constructive criticism is based upon the same false assumption that immutable truths exist in the arts, and that the artist will be improved by being made aware of them', zegt Mencken treffend in zijn 'Footnote on Criticism'. Zij, die de polemiek als iets afzonderlijks, als een op touw gezet incident beschouwen, zullen noodzakelijkerwijze ook de litteratuur als een afzonderlijke onderneming, een op touw gezet bedrijf moeten beschouwen; en in deze veelzijdige, met een critisch Taylor-systeem gedreven litteraire fabriek zal uiteraard de strijdbare atmosfeer ten eenenmale ontbreken. Een dergelijke fabriek echter is een doelloos mechanisme, dat de waarde der litteratuur verlaagt. Daarom: geen 'opbouwende' critiek, geen referaten over boeken, maar *ontmoetingen* met boeken; onder dat motto durven wij een polemische houding volkomen verantwoorden. Wij hebben overigens geen verlangen om te jeremieeren over 'dezen verleugenden tijd', noch de begeerte het publiek van reddende waarheden te voorzien; wij hebben slechts te bewijzen, dat wij zijn, wie wij zijn, en wij ontkennen niet, dat wij daarbij in Groot-Nederland een gehoor hopen te vinden, dat met ons meeleeft.

Menno ter Braak
E. du Perron
Maurice Roelants

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Maurice Roelants
aan
Menno ter Braak

Woluwe, 19 september 1931

aant.

Woluwe, 19 September 31.
Gribaumontlaan 40.

Beste ter Braak,

Ik ben zeer tevreden dat de inleiding, zelfs met mijn toevoeging, niet langer is geworden, ja, zelfs betrekkelijk korter. Ik geloof, dat nog grootere bondigheid het algemeen karakter van sommige verklaringen meer zou omlijnd hebben. Doch dit terzijde gelaten, stem ik met de formuleering in. Op één punt zou ik mij zelf willen tegenspreken: ik vroeg een nadere omschrijving van Nietzsche's 'goede Europeanen' en, nu ik ze daar zie, vind ik de eerste formuleering in haar vaagheid beter. Wij wijzen al zoo veel dingen af om ook nog uitdrukkelijk de Nederlandsche (en Vlaamsche)

provincialen speciaal te noemen en ik zou op den duur gaan vreezen, dat ik in een pennetrek Drieu la Rochelle moet veroordeelen.

Wat denkt gij van den naam ‘Terugblik’ voor de rubriek ‘Van onder het stof’?

Met vriendelijke groeten.

M. Roelants

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

Rotterdam, 18 november 1931

aant.

aant.

Rotterdam, 18 Nov. 1931

B.M.,

Het is me een behoefte, je even mee te deelen, dat ik de lezing van *Het leven, dat wij droomden* (de titel vind ik minder gelukkig) met groote bewondering heb volbracht. De heer Anthonie Donker moge dan als maar zitten te wachten op het ‘collectieve’ meesterwerk, ik voor mij heb aan dit soort werk genoeg; het bevredigt mij volkomen en laat geen honger achter naar spijzen als Amsterdam (een godvergeten prul!) of Druivenplukkers. Je psychologische ontrafeling van het ‘geval’ is uitstekend; je weet een soort gevoelslaag aan te boren, die voor mij niet de ‘onderste’ is, maar die juist daarom bijna nooit ontgonnen wordt. Het woord, dat bij mij opkwam, na lezing, was: *gezonde aristocratie* (selbs. aristocratische gezondheid). Je boek is door en door frisch, poëtisch, beeldend, naïef zelfs; en het is *tegelijk* volledig onsentimenteel, helder, scherp, zonder de zwam-fouten van velen van je landgenooten. Zoo'n scene als die van het duivenschieten is een mixtuur van poëzie en analyse, die ik buitengewoon hoog aansla. Ik geloof, dat je boek het beste bewijs is, dat de beginselverklaring van *Forum* grond heeft; wij behooren inderdaad bij elkaar; door *Een Voorbereiding*, *Het leven, dat wij droomden* en *Hampton Court*, hoe verschillend ook onderling, staan wij gezamenlijk *tegenover* Helman, Coolen, Dekker, Theun de Vries.

Heel goed vond ik o.a., dat je Richard als een betrekkelijk leeg vlak tusschen beide vrouwen hebt ‘uitgespaard’, zoodat hij alleen aan het eind van werkelijke beteekenis wordt. De figuur Maria is kennelijk het centrale punt; en ook dat schaadt de rest van de personen allerminst.

Hier en daar is m.i. de dialoog wat gerekt; en het bidden van Maria is mij, als excalvinist; geheel en al onbegrijpelijk, bij zoo'n intelligent wijf. Maar dat schijnt in Vlaanderen nog te kunnen, en ik slik het; het detoneert trouwens helemaal niet.

Wij praten er nog wel eens over na. Maar ik wilde je toch schrijven, dat ik, om nog eens een dominees term te gebruiken, door je boek ‘rijker ben geworden’, en dat ik het oneindig hooger stel dan welk ‘collectief’ phantoom ook.

Hart.gr. van

je Menno

N.B. Er is een *modderstroom* van poëzie binnengekomen bij *Forum*.
Van allerlei dames en heeren, er schijnt niets bij te zijn voorloopig.

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

Rotterdam, 16 juni 1932

aant.

R'dam, 16 Juni '32

Beste Maurice,
Ingesloten de pagina, waarover je destijds bezwaren opperde. Ik ben toen niet overtuigd; maar ben, als je er last over mocht krijgen, gaarne bereid de redactie *uit vriendschappelijke overwegingen* eenigszins te wijzigen. Stel je daar prijs op, schrijf er dan aan den rand een wijziging bij en stuur mij de proef omgaand terug! Ik hoop, dat ik dan je voorstel kan overnemen.
Ik blijf er bij, dat ik het 'onbegonnen werk' vind, om in elkaars artikelen te schrappen, maar daarover verschillen we dus blijkbaar van opinie.
Hart. gr.
je Menno

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Maurice Roelants
aan
Menno ter Braak

Woluwe, 17 juni 1932

aant.

aant.

Woluwe, 17 Juni 32
Gribaumontlaan 40.

Beste Menno,
Zware namiddag voor mij: een brief om Eddy te beknorren, omdat hij onzen secretaris, die toch een figuur heeft om altijd kalm te blijven, zoo diep ongelukkig heeft gemaakt; een brief om Everard te beknorren, omdat hij voor zoo weinig vergeet, dat een secretaris tot rol en taak heeft een donderspil te zijn en alle ultimatum-methoden gevoegelijk voor groote omstandigheden moeten bewaard worden; en nu een brief van clericaal tot anticlericaal...
Om te beginnen: ik ben het eens met u om te vinden, dat het onbegonnen werk is in elkaars artikelen te schrappen. Ik vind het principieel verkeerd mij voor te stellen

om dat werkje te doen, - toch doe ik het bij wijze van goeden wil en blijk, dat ik mij niet formaliseer. Voor mij is dit de zaak: ik ken uw anticlericalisme, gij weet van mij dat ik niet genoeg in het absolute van de intelligentie geloof om het eventueel door u volslagen redelooze geloof tout court terzijde te stellen, kortom, dat ik wél geloovig ben.

Samenwerking in het zelfde tijdschrift onderstelt werderzijdsche waardeering. Uiteraard is mijn waardeering voor u, zooals voorzeker uw min of meer waardeerende houding tegenover mij (laten we den graad uitschakelen), niet gericht op het standpunt, dat wij beiden tegenover het religieus gevoel innemen. Discussie daaromtrent kan tot niets baten. In het beste geval zouden wij alleen onze overtuigingen tegenover elkaar kunnen stellen en dan nog zou het moeten gebeuren in den kameraadschappelijken toon, die aan samenwerkende vrienden past.

Samenwerking onderstelt m.i. dan ook, verre van een denkbeeldig accoord op alle punten, een zekere dosis goeden wil en voorkomendheid, - ik schrijf het woord neer zonder de minste bedoeling om te kwetsen. Gij zijt te verstandig en te zeer uw toon en stijl bewust om niet te weten, dat uw passus over de kerken een schimpende en nonchalante allure heeft, die, waar hij bovendien zoo hooghartig, om niet te zeggen naïef apodictisch van voordracht is (laat mij ook maar eens dat stijlmiddeltje gebruiken), mij persoonlijk prikkelt. Ik meen niet, dat ik mij vergis wanneer ik vind, dat de verdraagzaamheid, die tusschen ons moet heerschen, hier mee tekort gedaan is. Op het stuk der religie is, gegeven onze uiteenloopende opvattingen, de vrijheid van ons woord naar den vorm beperkt.

Denk niet, beste Menno, dat ik zoo schrijf uit vrees, dat ‘ik er last over mocht krijgen’. Met mijn liberaal katholicisme, het meest gesmade ter wereld, heb ik last sinds lang en zal ik er zoo gauw niet aan ontsnappen. Neen, uw gewraakte uitlatingen prikkelen mij persoonlijk: 1e) om er eenige even spottende ‘aantijgingen’ tegenover te stellen 2e) om precies op de zelfde wijze uw anticlericalisme aan te vallen. Ik hoor u zeggen: Doe het gerust. Het zou mij tegen de borst stuiten het te moeten doen, omdat ik met mijn arme-zondaarsfiguur geen roeping voel om Léon Bloy of zoo iemand te spelen, omdat ik er het nut voor *Forum*, voor u of voor mij niet van inzie. Wij zitten niet samen in *Forum* om de galerij te onzen koste aan 't lachen te brengen.

Daarom pleit ik eens en voor altijd voor wederzijdsch tactvol schrijven wanneer het gaat over punten van ernstige tegenstelling. Ik vraag niet dat gij uw overtuiging zoudt wegmoffelen, niet dat gij schrappen zoudt, maar wel dat er geen kwestie meer zou kunnen van zijn, doordat een zekere kieschkeurigheid bij voorbaat alle innerlijke conflicten zou hebben vermeden.

Handhaaft gij uw tekst, dan... Maar neen, ik wil niet een zin voltooien, die veel zou weg hebben van een ultimatum. Ik verkies uitsluitend te rekenen op uw goed inzicht.

Met hartelijke groeten,
Uw Maurice R.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

Rotterdam, 19 juni 1932

aant.

aant.

Rotterdam, 19 Juni 1932

Beste Maurice

Dank voor je brief en herziene proef; ik doe mijn toezegging gestand en laat den geheelen passus vervallen, door alleen te schrijven: ‘voor alles zijn zij medicijnmannen of namaak-priesters’. Maar aangezien het vandaag de dag des Heeren is, wil ik je toch een kleine commentaar niet onthouden. Hoe eerlijker wij ons gemeenschappelijk beleid motiveeren, hoe aangenamer de samenwerking kan zijn.

Het feit van je ‘liberaal katholicisme’ is voor mij n.l. een aanwijzing in psychologicis zooals iedere andere aanwijzing het zou zijn. Ik kan nu eenmaal niet meer stilstaan bij de religie als iets afzonderlijks, waarvoor ook een afzonderlijk respect vereischt is; en dat niet uit vrijdenkerij, maar zuiver en alleen om redenen van hygiënischen aard. Ieder restant van religieus gevoel is voor mij een ergemis, zoodra het voorkomt bij menschen, die ik overigens hoogacht; ‘die Gewässer der religion fluten ab und lassen Sümpfe oder Weiher zurück’, zegt Nietzsche, mijn hobby; en deze Sümpfe veroorzaken onaangename geuren, juist in heerlijke streken, b.v. de streek Roelants. (vergeef mij bij voorbaat mijn directe terminologie; ik schrijf op het moment aan een principieel tegenstander). Wat mij juist tot een zoo vehement antichrist maakt, is het schouwspel van precies de besten in den lande, die door hun restanten christendom onzeker, vaag, sentimenteel, zelfs gedeeltelijk valsch tegenover zichzelf kunnen worden. Hoe het gros der menschen over den godsdienst ‘denkt’, laat mij betrekkelijk koud; of Jan, Piet en Klaas in de roomsche, in de luthersche, in de calvinistische kerk, in de synagoge of bij de vrijdenkers zitten, kan mij niets schelen; maar dat iemand als Maurice Roelants een ‘liberaal katholicisme’ in zich tolereert, drijft mij in den oorlog en doet mij de papen vervloeken, die hem door hun schietgebedjes en paternosters zoover hebben gekregen. En waarom kan ik mij er tenslotte bij neerleggen? Omdat ik uit ervaring langzamerhand geleerd heb, dat er, om nogmaals met Nietzsche te spreken, drie menschensoorten in onze samenleving rondwandelen; 1e de mensch van Rousseau, de groote meerderheid met het slechte geweten, die daarom ‘terug naar de natuur’ wil, of socialisme of communisme of godweetwat wil, 2ede mensch van Goethe, waartoe ik jou reken en waarop ik dus dadelijk terugkom; 3e de mensch van Schopenhauer, die voor alles actief en hygiënisch-manisch-waarheidszoekend is, die dus èn den mensch van Rousseau èn den mensch van Goethe boosaardig en afbrekend voorkomt; tot die laatste soort reken ik b.v. Eddy en mezelf (onze onderlinge verschillen betreffen niet deze onderscheiding namelijk). No 2 en No 3 kunnen in veel opzichten samengaan, o.a. bij het leiden van een tijdschrift als *Forum*, dat tegen No 1 gericht is; maar de verschillen blijven daarom wel bestaan en blijken bij aangelegenheden als deze.

Ziehier de beschrijving van No2, zooals Nietzsche die geeft: ‘Der Mensch Goethes ist der beschauliche Mensch im hohen Stile, der nur dadurch auf der Erde nicht versmachtet, dass er alles Grosse und Denkwürdige, was je da war und noch ist, zu seiner Emährung zusammenbringt und so lebt, ob es auch nur ein Leben von Begierde zu Begierde ist; er ist nicht der tätige Mensch: vielmehr, wenn er an irgend einer Stelle sich in die bestehenden Ordnungen der Tätigen einfügt, zo kann man sicher sein, dass nichts rechtes dabei herauskommt - wie etwa bei allem Eifer, welchen

Goethe selbst für das Theater zeigte (vertaald: zooals bij de ijver, die Roelants voor het katholicisme toont) - *vor allem, dass keine Ordnung umgeworfen wird*. Der Goethesche Mensch ist eine erhaltende und verträgliche Kraft - aber unter der Gefahr, dass er zum Philister entarten kann, wie der Mensch Rousseaus leicht zum Katilinarier werden kann.'

Tot dit type mensch reken ik jou, en ik zou graag eens van je hooren, hoe je over deze psychologische eigenmachtigheid denkt. Uit deze definitie blijkt voor mijn gevoel precies, waarom wij elkaar zoozeer waardeeren en waarom wij op bepaalde punten geheel verschillen. De Goethe-mensch is altijd, juist door zijn scherpzinnigheid, tolerant; de Schopenhauer-mensch is het, ook door zijn scherpzinnigheid, nooit. Vandaar dat jij, als 'der beschauliche Mensch im hohen Stile', mijn uitval tegen de kerken als 'schimpend en nonchalant' moet beschouwen, omdat ze je in je beschouwende levenswijze bedreigen. Zooals Goethe zijn milieu van bekrompen aristocraatjes (Weimar) tolereert en zelfs tegenover Eckermann goedpraat, zoo tolereer jij de heerooms en het andere gedierte en praat het zelfs tegenover mij goed. Niet uit bewuste hypocrisie, maar omdat je de tolerantie noodig hebt voor je leven, omdat de 'naakte waarheid' (om bij uitzondering eens met Alie van Wijhe-Smeding te spreken) je in laatste instantie een boosaardigheid toeschijnt, die de tolerantie 'im hohen Stile' onmogelijk maakt. Ook jij zoudt dus, in de ongunstigste positie gebracht, tot philister kunnen ontaarden; dat is de schaduwzijde van den Goethe-mensch, die voortdurend welwillend in Weimar of in Rome leeft. Evenzoo kunnen Eddy en ik bestendig tot querulanten ontaarden; dat is òns gevaar.

Omdat ik nu geloof in het klierverschil tusschen Goethe en Schopenhauer, heb ik de betreffende regels in de proef veranderd. *Niet* uit tolerantie! Ik ben namelijk overtuigd, dat bij een volgende, principieeler en belangrijker gelegenheid, een uiteenzetting tusschen onze verschillen toch niet uit zal kunnen blijven; maar waar Goethe en Schopenhauer in 'Een studie in schaduw' geheel tegen Rousseau, onzen gemeenschappelijken vijand, samengaan, prefereer ik ditmaal een formeele nederlaag. Ik geloof n.l. ook, dat de Goethe, die op zijn hoede is voor het Philistertum, en de Schopenhauer, die op zijn hoede is voor het querulantisme, elkaar zeer lang kunnen waardeeren en elkaar tenslotte zelfs met eerlijke wapenen kunnen bestrijden, zoodat alle collegialiteit onderling geoorloofd is. Rousseau-Coster zal dat wel niet aannemen, maar daarvoor is hij dan ook slechts koster in de kerk (kleine k) der cultuur.

Clericale Goethe, uw anti-clericale Schopenhauer groet u hartelijk en wacht uw repliek. Deze brief tik ik, om er een doorslag van aan Eddy te kunnen zenden, die ongetwijfeld in dit tournooi belang zal stellen.

mhg. t.t.

Menno

N.B. Laat je niet door den last, die je ondervindt van je liberaal katholicisme, wijsmaken, dat je toch ook eigenlijk *niet* tolerant bent! Het geeft je voldoende steun te weten, dat deze last van minderwaardigen komt, en dat je van *vol* waardigen in *dit* opzicht nooit eenige last zult ondervinden!

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Maurice Roelants
aan
Menno ter Braak

Woluwe, 16 september 1932

aant.

aant.

aant.

Woluwe, 16 Sept. 32.
Gribaumontlaan 40.

Beste Menno,

Ik heb uw *Mr. Dumay verliest*... met stijgende vreugde gelezen. Ik wensch er u (en *Forum*) geluk mee: het is een prestatie. De nieuwe roman van C. van Wessem blijft daar ver beneden. Uw romanstof is veel rijker, en ik bedoel niet de intrige, maar den houw levenservaring, de densiteit ervan. Maar laat ik niet voortgaan met uw werk te vergelijken bij een ander. 'Beter zijn dan een ander boek' - het is een betrekkelijkheid waarmee men zich achter duizend nuances kan ophouden. En ik ben er op gesteld u te zeggen, dat uw boek mij als teeken van Menno ter Braak heeft ingenomen. Er is niet een persoon uit uw boek, die niet scherp te leven staat. Nergens nuttelooze mooidoenerij. Integendeel. Uw intelligente, ironische manier om hun kleine belachelijkheidjes te belichten werpt er zelfs schaduwen omheen, die soms een gevoel van groote schamperheid geven. Ook in deze schildering van de menschen, pardon, van uw menschen, blijft ge ongenadig pamfletist. Die u deze maal liefdeloosheid mochten verwijten zullen zich toch vergissen. Het behoort zelfs mede tot mijn stijgende vreugde, dat ik uw ironie, - ik kon evengoed zeggen uw pudeur, - geleidelijk heb zien overrompeld worden door den stroom leven, die gij hebt ondervangen. Ik vreesde aanvankelijk, toen ik u van figuur tot figuur zag overgaan en ze allemaal hun dosis potsierlijkheid zag mede[gegeven], zonder dat hun botsingen te voorzien waren, dat gij geen ander object hadt. Niet zoodra zijn uw figuren tegen elkaar gaan tollen of ik ben fel geïnteresseerd geweest: het menschelijke schiet er waarlijk bij vonken uit. Typisch voorbeeld: de tweede terugkeer van het dronken sabeldier is een prachtig mengsel van groteske onnoozelheid en oprechte meewarigheid. Er zijn trouwens meer van die subtiele dooreenschuivingen van aard en gevoel, van onsublieme en streng gepeilde verhoudingen in uw boek en waardoor het uitstijgt boven al te verstandig sarcasme. Kortom, ik ben tevreden over die biecht, zonder het aanstellerige van een biecht, die, wonder samentreffen, mij voor een goed deel persoonlijke belevenis is geweest. Maar dat is een ander paar mouwen...

Ik zou mijn brief hier kunnen afbreken: mijn voornaamste indruk hebt ge. En als ik mij een paar opmerkingen veroorloof, zal het er naar uitzien, dat ik met querellantenopmerkingen kom aandragen. Helaas, men is in deze wereld altijd door iets bedreigd, erger, men kan door pharizeërschap bedreigd zijn en met querellantisme op den koop toe. Neem echter mijn opmerkingen als blijk van speciale genegenheid voor Mr. Dumay.

1. Ik hoorde op de jongste vergadering vaag iets over 'de revolvergeschiedenis'. Ze komt op het randje van den roman-feuilleton.

2. Het spijt mij dat Karin & Lucas, die het hoofdconflict moeten fourneeren zoo laat hun intrede in den roman doen. Al wat voorafgaat heeft min of meer het karakter van een voorbereiding en de voorbereiding lijkt daardoor wat lang.

3. Het spijt mij dat Mr. Dumay, nadat hij Karin heeft leeren kennen, zijn precipitatie niet wat rekt. De bioscoopséances zouden, vermenigvuldigd, Mr. Dumay meer en

zekerder in zijn vergissing bevestigen. Een overlegde dwaasheid zou mij daar menschelijker en dramatischer voorkomen, dan een al te spontane coup de tête. Bij die passage gekomen eb ik gedacht: - Ça y est... straks staat alles overhoop. Ik heb ook Mr. Dumay te plotseling uit zijn rol zien vallen: ik heb zijn peripetie op dat oogenblik minder aanvaard.

4. Ik hou niet van het toeval in romans: het toeval ziet er te veel ficelle uit. Ik hou niet van het toeval, waardoor de huishoudster van Mr. Dumay van de familie van Lucas is.

Als hij toch reeds Karin vroeger in de Lucassituatie heeft ontmoet zijn er m.i. twee dingen verkeerd: 1e) dat ik daar niets over vemeem als juffr. v.d Wall en Karin elkaar op de trap ontmoeten blz. 190-191. en Karin niet meer doet dan een kleur krijgen 2e) dat het elkaar kennen slechts onthuld wordt bij het bezoek van juffr. v.d.W. aan Marie.

5. Het meedeelen van Dr. Dumay, dat hij niet trouwen zal, vind ik niet gelukkig (biz. 217-218). Die bladzijden hebben op mij den indruk gemaakt, dat gij de moeilijke scène ontloopen zijt. De preparatie nochtans was prachtig: de uitval tegen het misproduct,- bewogen voorbeeld van een dynamisch uitgedrukten gemoedtoestand. Zóó zal Dr. Dumay voor Karin komen. Goed zoo. Er wacht ons een verschrikkelijke bokspartij. De opdracht is dunkt mij om ze ons de [visu] te laten bijwonen, -zooals gij ons den terugkeer ven het sabeldier ‘direct’ laat zien. In de plaats daarvan geeft gij een ‘indirect’ relaas van zijn strijdconditie, zijn gestotter en herhalingen. Gij spreekt ook van Karin's ellende. Herlees dat: de slag en weerslag missen we. Het doet mij, alle proporties in acht genomen aan, als de beweringen van prutsschrijvers, die al maar door van Napoleon zeggen: Hij sprak een gloeiende rede uit en ontwierp een geniaal oorlogsplan. De rede en het plan zijn mij liever dan de loutere auteursbevestiging. Het is een der zekerheden die ge steeds bij Huxley vindt: altijd de proef op de som. Zegt hij van iemand, dat hij cynische woorden sprak, op verheven wijze de poëzie ontleedt, dan moet ge u nooit met deze bevestiging tevreden stellen. In úw stuk leeft de strijd maar opnieuw wat op als de belangrijkste botsing reeds achter eenige zinnen verborgen ligt. Daardoor sleept de scène. Er staat m.i. maar één ding op te doen: 217-218 opnieuw schrijven, met de stotteringen, vloeken, instortingen, vooral ook de readies van Karin in uw loutere ‘beschrijving’ ingelascht, dus op zijn minst tot 5 blz. uitgebreid.

Aan de uitbreiding, die ik aan elk van mijn opmerkingen gegeven heb, ziet gij welk belang ik er verhoudingsgewijs aan hecht. Zij vervallen nochtans alle bij de vele deugden van uw boek, dat mij blij gemaakt heeft.

Van harte,
Maurice.

N.B.J. Greshoff heeft mij uw boek ter lezing gevraagd.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

Rotterdam, 17 september 1932

aant.

Beukelsdijk 143b
17 Sept. 32

Beste Maurice,

Excuseer, dat ik al weer met de machine schrijf, maar ditmaal is mijn vulpen in de reparatie en ik wil je ondanks dat dadelijk even zeer hartelijk dankzeggen voor je aardige brief. De lof, daarin aan den docent Dumay toegezwaaid, verheugt mij zeer; vooral je opmerking, dat ik door alles heen 'pamflettist' blijf, lijkt mij bijzonder juist gezien en raakt ook een kant van de zaak, die mij ter harte gaat. Een roman zonder een element 'pamflet' laat mij dikwijls koud.

Je opmerkingen neem ik voor een deel zelf over. Niet, dat de revolvergeschiedenis roman-feuilleton zou zijn, want er is weinig fantasie en 90% realiteit bij, als ik het zoo primitief mag uitdrukken. Het rekken van het samenzijn van Dumay en Karin ware misschien mogelijk geweest, maar zou allicht teveel hebben afgeleid van de kern. Dumay's peripetie is nu gewaagd, maar... niet veel minder dan 'erlebt'! Het toeval van Dumay's en der huishoudster verwantschap ergert mij ook; maar haal het er nu nog eens uit! Als je een middeltje weet, houd ik mij gerecommandeerd! Je opmerking is intusschen heel juist. - Je hoofdbezwaar, dat tegen de wijze, waarop ik Dumay van zijn trouwplan laat afstappen, kan ik mij ook indenken; toch heb ik op dit punt geaarzeld tusschen jouw 'procédé' en het mijne, omdat ik een reeks van dialogen achter elkaar had en zelf verlangde naar een andere vorm van mededeeling als variatie. Ik zal echter de passage nog eens herlezen en zien, of ik haar moet overschrijven.

Grappig is, dat Eddy en Bep de tweede terugkeer van het sabeldier gezocht vonden en dat jij die juist aanhaalt als geslaagd! Ik zou het zelf momenteel niet meer weten, wien ik gelijk moest geven.

Ik ben zeer nieuwsgierig naar Greshoff's oordeel. Wil je hem vragen mij vooral zijn opinie te schrijven en het manuscript direct aan mijn adres terug te zenden, als hij het uit heeft? Bij voorbaat dank.

Nogmaals, je brief heeft mij veel goed gedaan en het besef versterkt, dat wij het, ondanks onze verschillen op bepaald gebied, voorloopig in dezelfde richting blijven zoeken.

Hartelijke groeten,
tt.
Menno

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

Rotterdam, 28 februari 1933

aant.

Telegram

Aan: Roelants, Gribaumontlaan 40, Woluwe

Rotterdam 5078.18 21.53=

Sein omgaand of vergadering *Forum* mogelyk 4 maart zaterdag 8 uur by Bouws = Menno+

Origineel:Antwerpen, Letterenhuis

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

Rotterdam, 22 maart 1933

aant.

Beukelsdijk 143b
22 Maart 33

Beste Maurice,

Zooeven stelde Bouws me je uitvoerige commentaren op Greshoff's panoptica ter hand. Ik kan je bezwaren voor een deel wel navoelen, maar het komt me voor, dat je niet geheel vrij bent van *persoonlijke* rancune tegenover Jan; wat nu vooral erg onprettig trof, was het feit, dat je niet even naar hem toe bent gegaan, om die dingetjes te schiften en te bepraten. Er is geen sprake van, dat Greshoff een 'dictatuur' wil in panopticum; hij heeft mij die stukjes gestuurd *ter keuze* en zonder eenige pretentie van volledige opname. Bovendien vind ik b.v. je bezwaar tegen zijn *prijs*-theorie op *censuur* lijken! Laat Greshoff dat zoo vinden, en vind jij dat niet, maar belet hem niet te zeggen, dat prijzen zwendel zijn. Ik ben trouwens van niets meer overtuigd; daarom kun jij nog wel *terecht* een prijs hebben gekregen!

Mijn advies, dat je me, hoop ik, ten goede zult houden; ga alsnog naar Jan toe en overleg met hem; maak er niet een 'geschil' van! Anders zul je me er waarachtig nog toe brengen te gelooven, dat je rancune koestert over die v.d. Woestijne-historie!

Als steeds hart.
je Menno

N.B. Ik ben benieuwd, wat je van de verzen van Dèr Mouw vindt. Ik ben er n.l. erg dol op!

Origineel:Antwerpen, Letterenhuis

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

Rotterdam, 7 September 1933

aant.

aant.

Beukelsdijk 143b
7 Sept. 33

Beste Maurice,

Je practisch vernuft heeft een groote dag gehad! Ik haast me je te berichten, dat ik in principe *zeer* veel voor je idee voel en geneigd ben, het in alle opzichten te ondersteunen. Het zou ook mij bijzonder spijten, als *Forum* moet worden opgedoekt, waar er voldoende copijblijkt te zijn en de geestelijke belangstelling groot is. Ook geloof ik zeer zeker, dat je principe van een 'federatie' veel kans van slagen heeft, omdat daardoor de wederzijdsche verschillen blijven erkend, terwijl de eenheid niet wordt opgeheven. (Tusschen haakjes: ik vind het ook wel aardig, dat ik dan 100% paganist mag zijn in hetzelfde orgaan, dat Walschap redigeert).

Er zullen vrij wat practische moeilijkheden zijn, we zullen dus moeten vergaderen, *deze maand nog*, komt mij voor.

Ik weet niet, of je zulks al gedaan hebt, maar zoo niet: schrijf dan *zelf* even aan Eddy, ongeveer wat je mij schreef. Het lijkt me beter, dat hij gelijktijdig hoort, wat wij met *Forum* willen beginnen, en uit jouw mond. Als aftredend redacteur heeft hij toch ook recht, om mede over de toekomst te beslissen. Goed?

Een holl. redactie van Vestdijk, v. Vriesland en mij zou misschien niet gek zijn. Marsman heb ik liever als medewerker; hoe goed ik ook in het dagelijksche leven met hem kan opschieten, onze ideeën loopen te zeer uiteen, om een vruchtbare samenwerking te waarborgen.

En Bouws? Hij zal wel moeten aftreden. Om verschillende redenen lijkt mij dat ook niet ondienstig; hij ligt zoo overhoop met Eddy, dat deze perse weigert mee te werken, als B. secretaris blijft; en ik voor mij stel als conditio sine qua non, dat Eddy één onzer trouwste medewerkers blijft.

Ik hoop spoedig meer van je te hooren.

H. gr. tt.

Menno

N.B. Ik *wacht* dus nog met Eddy over dit onderwerp te schrijven, tot hij het van jou gehoord heeft!

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

Rotterdam, 25 september 1933

aant.

R'dam, 25 Sept. '33

Beste Maurice,

Na *rijpelijk* beraad en inwinning van diverse adviezen ben ik nu tot de conclusie gekomen, dat ik voor je plan toch in laatste instantie *niet voel*; met allen lof voor de

intenties lijkt het me een onjuiste gedragslijn tegenover den *naam* en het *karakter* van *Forum*. De gronden daarvoor bespraken we reeds. Ik heb nu Zijlstra bericht, dat ik voor opheffing ben. Hij zegt mij in ditzelfde telefoongesprek toe, dat hij de mogelijkheid overweegt, onze copie van tijd tot tijd in *cahiers* uit te geven. Dat verlicht mijn verantwoordelijkheid, althans als het zeker zakelijk mogelijk zal blijken.

Houd mij ten goede, dat ik je plan mijn steun onthoud; het gebeurt met *volle* sympathie voor je pogingen om onze tribune te behouden, dat begrijp je wel. Maar Greshoffen Marsman adviseerden negatief, Eddy zeer twijfelachtig en mijn eigen gevoel meer dan dubieus.

Zullen wij dus maar mooi dood gaan als een vlammend vuur? In de hoop, dat cahiers den *Forum*-geest zullen bewaren...

Hart.gr. tt.
Menno

Gaarne *met* het manuscript van *Politicus zonder Partij* je *oordeel* over hetzelve!
M.

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

Rotterdam, 1 oktober 1933

aant.

1 Oct. 1933

Beste Maurice,

Accoord dus inzake Forum. Jammer, maar m.i. het beste! Zend zoo mogelijk een bijdrage voor het Dec.-nummer! Ik wil dat zoo compleet mogelijk maken en heb allen aangezocht, die in Forum een rol hebben gespeeld.

Voor de clubs wil ik met pleizier spreken. Maar waarover zouden zij mij willen hooren? Geef eens iets op! Kan ik soms over den Reinaert spreken? Ik heb daarover n.l. (ook in verband met den ‘Politicus’, zie aldaar) iets in mijn hoofd.

Frs. 200 natuurlijk best, en van een receptie heb ik ook geen afkeer.

Antwoord mij dus op een en ander nog even. Het gebeurt dan toch 's avonds, *na* de radiolezing? Anders is het zoo gehaast.

Graag deze of begin volgende week het ms.terug, als je het tenminste uit hebt. Ik wou er nog wat in werken.

H. gr. tt.
Menno

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Maurice Roelants
aan
Menno ter Braak

Brussel, 30 oktober 1933

aant.

aant.

Brussel, 30 October 1933

Beste Menno,

Truida heeft mij na deze kleine introductie in den steek gelaten. Wij hebben hier wat gepraat over *Forum* en de tijdschriftentoekomst, - ik bedoel met wij: Marsman en ook Herreman en Leroux. Uit mijn gesprek met Marsman is mij gebleken, dat ten opzichte van een mederedacteurschap van U. van de Voorde de noot toch geforceerd is geweest. Marsman verkeerde in den waan, toen hij tot afwijzen adviseerde, dat het vaststond als zoudt V.V in de redactie hebben gezeten. Als hij precies had geweten hoe de vork aan den steel zat, zooals ik hem dat thans heb uiteengezet, zou hij [onleesbaar]-hem hebben geadviseerd. Zelfs vroeg hij mij om met Engelman in contact te treden en te zien of er met de mogelijke concentratieplannen in Holland én de Vlaamsche iets kan worden gedaan.

Ik gaf er echter de voorkeur aan eerst met u van gedachten te wisselen. En die gedachtewisseling moet dan maar opnieuw bij het allereerste plan beginnen, want het komt me voor dat de 'nieuwe feiten' de eerste plannen op slagen verhoogen, al neem ik aan, dat ook wel eenige nieuwe moeilijkheden zullen gerezen zijn.

Forum, eerste serie, lijkt me ten doode opgeschreven. Eddy weg kan een twee-of driemaandelijksch tijdschrift maar een surrogaat meer zijn. Uit, punctum zou ik zeggen, om een absoluten zuiveren toestand te hebben.

Wij, in Vlaanderen, hebben over concentreeren gesproken. Gij zijt in Holland het zelfde gaan doen. Ik vereenvoudig tot het uiterste: maak in Holland een redactie van 3 personen (Engelman(?) Van Vriesland(?) en u(?)). Centraliseer daar omheen al wie gij noodig acht uit *Forum*, *De Vrije Bladen* e.c. Wij sturen er hier op aan om een centralisatie te maken van 'medewerkers', die vertrouwen in een redactie van Marnix Gijsen, Walschap, Roelants (één van de twee laatstgenoemden eventueel nog te vervangen door een uitgesproken vrijzinnige (Lode Zielens(?) Brulez(?).

Het *nieuw* tijdschrift, noem het zooals gij wilt, - ik noem het gemakshalve Qxo, - zou ik bij voorkeur door Nijgh laten uitgeven en ik denk dat gij ook dien voorkeur zoudt [deelen] (Als ik aan nieuwe moeilijkheden denk heb ik vooral de mogelijkheid voor oogen dat Engelman en zijn vrienden misschien aan den *Spieghel* zouden vasthouden). De gunstige nieuwe feiten zijn wellicht gelegen in de omstandigheid, dat de voordeelen van een concentratie zoowel in Holland als in Vlaanderen en een federatie van beiden hoe langer hoe duidelijker zullen spreken. Mijn moreele en economische redenen kent gij, terwijl ik geen vrees koester voor het indutten, verlammen of wegvloeien van de persoonlijkheid der geconcentreerden (sic) en der gefedereerden (sic). In elk geval ware voor die persoonlijkheid veel gevaarlijker het ontbreken van een tribune, ook al kan ieder van ons wel een stuk copie links en rechts kwijt raken.

Overleg nog eens mijn voorstel en zeg mij of ik hier de kwestie opnieuw kan aanhangig maken. Vermoedelijk zie ik Zaterdag Zijlstra te Antwerpen en misschien kan ik ook met hem nog eens praten.

Van harte

Uw Maurice

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

Eibergen, 31 oktober 1933

aant.

Eibergen, 31 Oct. '33

Beste Maurice,

Inderdaad, in de nieuwe vorm voel ik veel meer voor je plan; zelfs de *naam* v.d. Voorden schikt mij minder af, als de *naam* 'Forum' niet aan de nieuwe combinatie kleeft. Je kunt derhalve van mijn medewerking verzekerd zijn. Ik heb echter slechts een zeer gering aandeel in de practische uitvoering. Ter bespoediging van het verloop stuur ik je brief door om advies aan Van Vriesland; zoek jij nu dadelijk contact met Engelman (Oude Gracht 341, Utrecht) en zoo mogelijk met Zijlstra, die al bij het nieuwe plan betrokken is.

Ik hoop je 2 Dec. te zien! Voordien zal de zaak in kannen en kruiken moeten zijn. Tot ziens dus.

h. gr., ook aan uwe secretaresse,
van je Menno

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

Rotterdam, 8 december 1933

aant.

R'dam, 8 Dec. '33

Beste Maurice,

Tot mijn spijt is er een kleine vergissing in de afwikkeling van het 'programma' voor het Jan.nummer. Ik had de tekst getypt en snel aan Vestdijk en Van Vriesland gezonden; de laatste heeft zijn copie 'verloren' en Vestdijk vond de zijne terug, waarop ik hem doorgaf aan Bouws. Nu heeft genoemde Bouws mij een poets gebakken, door (zie *Forum* Dec.) in de door mij reeds gecorrigeerde proef zijn eigen naam als mede-redacteur in te lasschen; en ik heb hem, in overleg met Van Vriesland en Zijlstra, geschreven, dat wij niet meer met hem willen samenwerken. Dergelijke poetsen, die ons verlakken voor het oog van geheel Groot-Nederland, wacht ik niet weer af!

Ik heb hem nu ook gesommeerd, alles wat hij aan copie etc. bezit, p.o. aan mij op te zenden. Het is een frissche zaak: Bouws maakt zichzelf redacteur door een proef te vervalschen!

Dit ter orienteering. Zoodra ik den tekst weer heb, komt hij naar je toe.
hart.
je Menno

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Maurice Roelants
aan
Meno ter Braak

Woluwe, 11 december 1933

aant.

Woluwe, 11 December 1933.
Gribaumontlaan 40.

Beste Menno,

Ik heb veel pleizier gehad met de geschiedenis van Bouws; het manifest had hij mij echter reeds gezonden (samen met het gedicht van Jan van Nijlen); met een paar kleine correcties gaat het hierbij terug.

Grosso modo hebben wij reeds vastgesteld wat in de eerste aflevering zal kunnen verschijnen: voornoemd gedicht van Jan van Nijlen, het begin van een nieuwen roman van Walschap, een fragment uit den roman van Van Cauwelaert, verscheidene gedichten en enkele panopticumstukjes, die wij zullen laten verschijnen onder de rubriek: De Keerzijde, stukjes van Marnix Gijsen, Herreman, Walschap en mij. Vermoedelijk zullen er nog een paar verzen zijn, van Karel Leroux en Richard Minne. Zaterdag a.s. houden wij nog een redactievergadering en dan zullen wij wellicht al de copy beschikbaar kunnen stellen.

Hoe zullen wij nu met het wegvallen van Bouws de betrekkingen regelen? Zal Marnix Gijsen al onze copy naar u zenden, of rechtstreeks naar de drukkerij?

Hierbij zend ik u ook den grappigen brief van Binding, alsook een afdruk van mijn antwoord.

Voor het overige verleen ik het woord aan Truida,... die echter niet van plan is daar gebruik van te maken, afgezien van de betuiging van haar sympathie voor jou en Ant, en de hartelijke groeten,

Doorslag: Den Haag, Letterkundig Museum

Maurice Roelants
aan
Menno ter Braak

[Woluwe, 11 december 1933]

Menno,

Ik had hem moeten schrijven dat gij beter Duitsch kent dan ik, maar dat ware misschien compromitteerend geweest, aangezien mijn Duitsch verre van perfect is.....

Salut

Maurice

Zend mij den brief v. Binding als 't gaat terug.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum (B 802 ongeordend).

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

[11 december 1933]

aant.

Maandag

Beste Maurice,
Hierbij het stuk. Wil je het zoo spoedig mogelijk laten circuleren en het dan *naar mij* terugzenden?
Veranderingen graag met *roode* inkt of potlood!
Hart.
je Menno

Bedankt voor het uitknipsel! De heer Binding is een parfumeur, daar blijf ik bij.

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Maurice Roelants
aan
Menno ter Braak

Woluwe, 14 december 1933

aant.

Woluwe, 14 December 1933.
Gribaumontlaan 40

Beste Menno,
Voor alle zekerheid zend ik u de inleiding terug met de wijziging van van Vriesland. Ik heb er een klein gedeelte uit geput en verwerkt in een text, die als prospectus in Vlaanderen moet dienst doen en die derhalve gezonden is naar Zijlstra. Ik deel er u een afdruk van mee als kennisgeving.
Van harte,
Maurice.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Maurice Roelants

aan
Menno ter Braak

Woluwe, 18 december 1933

aant.

Woluwe, 18 December 1933.
Gribaumontlaan 40

Beste Menno,

Aangeteekend zend ik u de copy voor het Vlaamsche deel in *Forum* voor Januari. Door Jan van Nijlen en Greshoff werd het gedicht van Van Nijlen teruggevraagd. Van Nijlen schreef mij een brief waaruit ik licht:

'Daar ik met 1 Januari mederedacteur word van *Groot-Nederland*, zou het wenschelijk zijn dat bedoeld gedicht in dit tijdschrift verscheen. Ik heb geen ander gedicht voorhanden. Je moet vooral niet denken dat ik principieele bezwaren heb tegen de publicatie van dit gedicht in *Forum*, maar ik zou gaarne mijn medewerking in *Groot-Nederland* ware het slechts met dit gedicht beginnen.' Hij verzoekt mij meteen, dat aan u mee te deelen, er den nadruk op leggende dat hij in de redactie-verandering van *Forum* volstrekt geen aanleiding ziet om van zijn medewerking af te zien.

Terloops deel ik u mede, dat Willem Elsschot de laatste hand legt aan een nieuw boek. Hij heeft het aan *Forum* aangeboden en wij hebben reeds op een redactievergadering te Antwerpen de afspraak gemaakt om met de publicatie te beginnen omstreeks Maart.

Ik weet niet of het in het vervolg wenschelijk is, dat alle copy van Vlaanderen eerst over Den Haag loopt, misschien kunnen wij daar naderhand nog eens over praten. Ik voeg hierbij ook een blaadje met instructies, die gij wel aan de drukkerij zult willen overmaken. Op de redactievergadering te Antwerpen, werd de opmerking gemaakt, dat indien met de bladzijden, waarop Vlaanderen en Nederland de scheiding aangeeft tusschen de twee deelen, 2 of 4 pagina's moeten verloren gaan, op de 80 waarover wij beschikken, het wellicht overweging verdient een andere regeling te voorzien: b.v. de titel Nederland en Vlaanderen in het groot boven aan de eerste pagina van elk deel.

Met hartelijke groeten,
Maurice

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

Rotterdam, 19 december 1933

aant.

aant.

R'dam, 19 Dec. '33

Beste Maurice,

Het kost mij zeer veel hoofdbrekens, de *Forum*-zaken zoo voor elkaar te krijgen, dat het Jan. nummer op orde verschijnt. Laten wij nu het volgende afspreken: voortaan zend jij de Vl. copie *direct* naar *Nijgh en van Ditmar (ter attentie van mej. Van Dijk)*; ik zet dan het nummer in elkaar, nadat *alles* is gezet, maar het zou natuurlijk omslachtig zijn, als jij eerst alle VI. copie naar mij stuurde. De eerste toezending heb ik dadelijk te zetterij afgeleverd.

Nu is er nog een quaestie. Wij hebben een roman van Slauerhoff en zijn van plan die te publiceeren in zijn geheel; omdat het zetsel ook voor de boekuitgave wordt gebruikt, zullen we soms wel een paar blz. meer kunnen krijgen, zoodat het wel zal gaan. Jullie hebben *Celibaat*. Greshoff schreef mij nu, dat hij zich erg teleurgesteld achtte door het feit, dat *Forum* hem den roman van Elsschot had afgekaapt; hij had die n.l. in *Groot-Ned.* willen zetten. Elsschot schijnt daar ook wel voor te voelen, maar zich door zijn aan jullie gegeven woord gebonden te achten. Zou je nu niet even met Greshoff willen overleggen, of daar niets aan te doen is? Ik zou, nu wij *twee* goede romans hebben, Greshoff graag ook iets gunnen, maar tenslotte gaat dat de VI. redactie aan, niet mij.

Stuur, wat nog volgen moet, *zoo snel mogelijk*! Er is haast bij!

Ik heb met Binding nog een mooie correspondentie op touw gezet.

Veel dank voor je vriendelijke afwijzing van mijn Olympisch aanbod!

Hart.gr. tt.

Menno

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

[januari 1934]

Beste Maurice,

Dank voor je kaart. Ik zal je de kroniek over Elsschot laten zenden. Formuleer je standpunt eens in De Keerzijde.

Hier een gedicht van Elsschot, dat ik je zend ter beoordeling van de Vlaamsche redactie. Ik zou er zeer verheugd over zijn, als jullie het [onleesbaar], ondanks de erge woorden, want het is *echt* en *fel*. Zend het mij anders terug, want ik kreeg het per bemiddeling.

Ook ik was heel content over het eerste nummer. De Vlaamsche poëzie vooral vond ik zeer geslaagd. Nederland kan m.i. beter zijn. In Februari zet ik Vlaanderen dus vooraan, stuur *vooral* zoo tijdig mogelijk de copie naar Nijgh, bij gedeelten ook, als dat schikt, want er wordt doorloopend aan gezet. Vertel mij ook eens, hoe het met de abonné's loopt! Ik ben daar zeer benieuwd naar. Zooals je zegt, heb ik Bouws ook namens jou maar uitgeluid, in de meening, dat je zulks wel goed zoudt vinden.

De *Forum*-expositie is een *groot* succes!

Hart.gr., ook voor Truida, dewelke vast bedankt wordt voor haar gevarieerde brief

Menno

Origineel: ?

Maurice Roelants
aan
Menno ter Braak

Brussel, 5 juli 1934

aant.

Brussel, 5 Juli 1934
Gribaumontlaan 40

Waarde Menno,

Maandag a.s. ga ik voor een drietal weken met verlof. Alvorens te vertrekken zou ik willen weten hoe het staat met de projecten van de *Forum*-aflevering Europa.

Hebt gij soms al de algemeene lijn voor úw afdeeling uitgestippeld? Wat zijn zoowat de onderwerpen, die gij te behandelen geeft en door wie? Tegen wanneer moeten wij ultiem klaar zijn? Hoe denkt gij u het probleem in van de romans, die doorloopen? Zullen wij in die aflevering nog vervolgen opnemen of algemeen gesproken, zullen wij nog iets overhouden van een gewone aflevering in dit extra nummer?

Met hartelijke groeten,
steeds uw
Maurice

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

Den Haag, 30 augustus 1934

aant.

Den Haag, 30 Aug. 1934
Pomonaplein 22

Beste Maurice,

Voor ik met vacantie ging schreef ik aan Gijsen (jij afwezig zijnde) een brief met een nieuw project betreffende een speciaal novellennummer. Zijlstra schreef mij, dat hij je daarover reeds had gesproken, zoodat ik daaruit dus wel mag opmaken, dat Gijsen het plan heeft doorgegeven. Ik hoorde echter nog niets van hem!

Wil je mij zoo mogelijk spoedig bericht geven, of het jullie aantrekt en zoo ja, of ik voor October op de copie zou kunnen rekenen. Het lijkt mij voor de instinctiever levende Vlamingen een klein kunstje om in deze branche te excelleeren; maar desalniettemin vind ik het plan toch voor de hand liggend, omdat de novelle nu eenmaal door den boekhandel in den ban is gedaan, en wij op deze manier in dat vooroordeel een bresje kunnen schieten.

Ik zou dat nummer dan willen doen voorafgaan door een kort woord van de beide redacties gezamenlijk, waarin de motiveering is neergelegd.

In afwachting van je letteren,
m.h.gr., ook van Ant en aan Truida,
tt.

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Maurice Roelants
aan
Menno ter Braak

Woluwe, 2 februari 1935

aant.

aant.

Woluwe, 2 Febr. 35

Waarde Menno,

Gisteren heb ik van Marnix Gijsen een brief ontvangen, waarbij hij mij meedeelt dat hij zich uit de redactie van *Forum* terugtrekt. Het zelfde heeft hij aan Walschap en Herreman geschreven.

Aanleiding voor zijn besluit was de voorgenomen publicatie van *Virginia* in de Holl. afdeeling. 'Na *de Indiesman* van du Perron, maakt publicatie van dit stuk mijn toestand onhoudbaar,' schrijft hij mij. 'Ik kan, al maak ik de maten nog zoo breed, van uit katholiek standpunt het verspreiden van dergelijke lectuur niet verantwoorden.'

Als gij u in de situatie van een katholiek wilt indenken zult gij wellicht tot het inzicht komen, dat althans met *Virginia* de grenzen van de stilzwijgende overeenkomst zijn overschreden, die ipso facto bestaat wanneer menschen van vrijzinnige en katholieke opinie samenwerken en die er toe strekken moet elkaar niet voor het hoofd te stooten. Publicatie van *Virgini*, mede onder mijn vlag, vind ik eveneens een tekortkoming te mijnen opzichte. Ik zeg het u vrijmoedig.

Het zou mij dus gemakkelijk zijn gevallen de kwestie bij de Vlaamsche redactie aanhangig te maken om er daarna de Hollandsche redactie attent op te maken. Ik keur echter de wijze van optreden van Marnix Gijsen af. Ook zijn mederedacteuren plaatst hij voor voldongen feiten, met verbreking van zijn aangegane verplichtingen, en in een '[reine] vlucht' waarin hij zich niet om de gerezen moeilijkheden bekommert.

Walschap en Herreman blijken ook niet met Gijsen's geste ingenomen. Inmiddels heb ik aan Zijlstra gevraagd in overleg met de Hollandsche redactie de publicatie van *Virginia* op te schorten. Ik apprecieer uw tegemoetkomende beslissing, in afwachting dat we met elkaar verder kunnen spreken.

Woensdag a.s. zal de VI. redactie vergaderen. Gijsen heeft toegezegd aan onze bespreking deel te nemen. Het ware gewaagd te voorspellen wat die confrontatie der opvattingen zal opleveren. Ik schrijf u na afloop der vergadering.

En ziedaar,- alles was tot dusver te vlot gegaan. Het is een ernstige kink in de kabel. Ik hoop dat dit geen preludium wordt van nog meer herrie,- of om het beeld vol te houden dat de kabel niet breekt.

Met hartelijke groeten, ook voor Ant
Maurice

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

Den Haag, 4 februari 1935

aant.

aant.

4 Febr. 1935

Beste Maurice,

In antwoord op je brief van 2 dezer aller eerst dit: ik heb, toen Zijlstra mij Vrijdag opbelde, natuurlijk dadelijk gezegd, dat men in afwachting van de beslissing in deze netelige zaak het stuk van Varangot moest laten liggen. Tot 1 maart hebben we dus alle tijd om ernstig te beraadslagen.

Voor mij is het nog niet duidelijk, waar het eigenlijk om gaat; maar dat zal wel komen, omdat ik van de katholieke moraal niets begrijp. Gaat het om ‘erge’ woorden of ‘erge’ situaties of wat? Het zou mij evenveel moeite kosten, mij de moraal van de Zoeloe's te verdiepen, met je welnemen, en dit zonder eenige bedoeling tot beleediging; maar dat iemand als Gijsen, die de romans van Walschap blijkbaar zeer acceptabel acht, tegenover dit volstrekt ‘fantaisistische’ verhaal plotseling zijn katholicisme zoo zwaar voelt wegen, dat hij zonder eenig overleg uit de redactie treedt, is mij volkomen onbegrijpelijk. En ik dacht nog wel, dat het Vlaamsche katholicisme zoo vreugdig en tolerant was! Lieve hemel, wel een desillusie!

Beschouw dit als een zuiver persoonlijke reactie. Uiteraard is zij ietwat bitter, omdat ik van niets meer een afkeer heb dan van de hypocrisie, die zich op de borst slaat en bang is door andere hypocrieten te worden verloochend.

Zoodra jullie vergaderd hebben, zal ik natuurlijk het resultaat van jullie besprekingen aan de Ned. redactie voorleggen. Wellicht is dan een gemeenschappelijke vergadering het beste. Ik ben natuurlijk zelf gaarne bereid alle tegenargumenten tegen mijn opvattingen te overwegen en zou zelfs geen bezwaar hebben tegen een ev. onderhandeling met Varangot over het schrappen van een woord, als daarmee de gansche situatie kan worden gered. Maar als het om de moraal van het geheele stuk gaat, heb ik mijn standpunt nu al bepaald op: geen duimbreed wijken. Hoe Vestdijk en v. Vriesland erover denken, weet ik niet, maar als wij *Virginia* niet zouden kunnen plaatsen, zou m.i. de basis der samenwerking verdwenen zijn. Wat het mij in deze quaestie het meest interesseert, is de houding van Walschap. Ik kan mij hem slecht voorstellen in dienst van de katholieke moraal, maar het schouwspel zou anders bijzonder pikant worden.

Schrijf je mij dus omgaand na afloop van de VI. vergadering?
m.h.gr., ook van Ant, tt.
Menno

Als je van dezen brief gebruik wilt maken op de redactievergadering in tegenwoordigheid van Gijsen, heb ik daar zeker geen bezwaar tegen. Het beschrevene houdt geen plotseling opgekomen verachting voor Gijsen in; ik gebruik het woord ‘hypocrisie’ alleen, omdat ik dit verschijnsel geen anderen naam kan geven. Ik ben te allen tijde bereid, met Gijsen over dit woord te discussieeren, en er de consequenties van te verdedigen. Mijn houding t.o.v. het katholicisme zal hem bekend zijn, en in dit geval lijkt hij mij die kant van het katholicisme te vertegenwoordigen, waarvan ik den ergsten afkeer heb. Dat hij meent te moeten aftreden, is iets, dat ik niet vermag te beoordeelen; het zal wel ‘hooge politiek’ zijn; voor mij gaat het uitsluitend om de mogelijkheid van een gemeenschappelijke basis en die is er het meest bij gediend, als wij in gevallen als dit geen blad voor den mond nemen.

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

4 februari 1935

aant.

aant.

4 Febr. 1935

Beste Maurice,

Na mijn brief gesloten en verzonden te hebben, kom ik tot de conclusie, dat het toch waarschijnlijk beter is, dat je mijn reactie als voorloopig zuiver persoonlijk beschouwt en er de besprekingen a.s. Woensdag niet door laat beïnvloeden. Mocht er een openlijke uiteenzetting der standpunten noodig zijn, dan ben ik natuurlijk altijd bereid, Gijsen precies dat te zeggen, wat ik jou nu vertrouwelijk heb geschreven.

H.gr.,tt.
Menno

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Maurice Roelants
aan
Menno ter Braak

Woluwe, 5 februari 1935

aant.

aant.

Woluwe, 5 Februari 35.
Gribaumontlaan 40.

Waarde Menno,

In plaats van Woensdag a.s. hebben wij gisteren reeds kunnen vergaderen. Na lange besprekingen heeft Marnix Gijsen er in toegestemd zijn ontslag in te trekken. De voorgenomen publicatie van *Virginia*, na *de Indiesman*, maakt het echter noodzakelijk, dat de Hollandsche en de Vlaamsche redactie liefst zoo spoedig mogelijk een gemeenschappelijke vergadering houden. Wij hadden reeds vroeger afgesproken, dat wij in Maart te Antwerpen zouden vergaderen bij Walschap. De Vlaamsche redactie dringt thans aan om deze vergadering te vervroegen.

Agenda, of althans hoofdpunt van de bespreking: de rechten van de erotische literatuur in *Forum*. Let wel op dat er staat...in *Forum*. Ieder van ons kan dan zijn standpunt verdedigen. Blijkt het dat er geen voldoende punten van overeenstemming kunnen worden gevonden, dan moeten wij van beide zijden erkennen dat 'samenhuizen' tenslotte onmogelijk is en dat na afloop van den begonnen jaargang uiteengaan of volledige reorganisatie van *Forum* noodig is.

U een volledige uiteenzetting geven met alle nuances van het Vlaamsch standpunt zou mij te ver voeren,- laten wij dat reserveeren voor de vergadering. Maar grosso modo komt het hierop neer: de samenwerking zooals zij zich vorig jaar heeft geuit moet een richtsnoer blijven; zooals politiek en godsdienst, tenzij in redelijke grensgevallen, uit *Forum* worden geweerd moet ook de erotische literatuur naar die Hollandsche tijdschriften worden verwezen, die uit den aard van hun redactioneele samenstelling daarvoor aangewezen zijn; reeds hebben wij een wederzijdsche toezending van de copij, die door de beide redacties van *Forum* werd aangenomen; dit toezenden zal systematisch voortgezet worden en afgesproken wordt, dat als één der redacties storende stukken meent opgenomen te zien, daarvan tijdig kennis zal geven aan de andere redactie (wellicht kan de copij worden geruild nog vóór aan de auteurs is gemeld, dat hun stuk is aangenomen); deze procedure moet als een civiliteit worden beschouwd en niet als een organiseeren der censuur; is een eventueele vriendelijke wenk niet van aard om publicatie te vermijden dan zien wij wel spoedig waar het met onze samenwerking heenmoet. Onze redelijkheid zal ze automatisch in stand houden of ze automatisch liquideeren. Tenslotte vraagt Marnix Gijsen in de gelegenheid te worden gesteld om te verklaren, dat hij voor publicatie van *de Indiesman* niet verantwoordelijk is.

Met principepenrijderij is *Forum* zooals het thans bestaat ten doode opgeschreven. Onderzoeken wij echter rustig elk 'cas d'espèce' dan is het precies als in die beroemde vergadering waarin een bom werd gegooid: 'Messieurs, la séance continue.'

Wilt gij in Holland ook uw standpunt bepalen en mij spoedig schrijven wanneer we elkaar ontmoeten? Ik maak er u attent op, dat ik tot dusver Truida en Victor geheel buiten de zaak heb gelaten. Als we met elkaar gesproken heb ben ik natuurlijk bereid de kwestie met hen openhartig te behandelen.

Verneem ik misschien reeds vóór de Antwerpsche vergadering uw persoonlijk standpunt?

Met hartelijke groeten,

Maurice

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

9 februari 1935

aant.

aant.

9 Februari 35

Beste Maurice,

De Nederlandsche redactie zal a.s. Woensdag vergaderen om haar standpunt t.o.v. het ‘erotische incident’ te bepalen. Ik zal je onmiddellijk na deze bijeenkomst het resultaat van de besprekingen meedeelen en ev. met een voorstel komen om een datum te bepalen voor een gemeenschappelijke redactievergadering te Antwerpen.

Ik antwoordde je reeds particulier op de kennisgeving van Gijsens aftreden, dat hij blijkens je schrijven van 5 dezer weer herroepen heeft. Formed staan wij dus wederzijds nu geheel vrij tegenover het probleem. Ik wil hier nog eens vooropstellen, dat onzerzijds geen poging zal worden nagelaten, om de bestendiging van de samenwerking mogelijk te maken, aangezien die totnogtoe zoo uitstekend beviel.

Laten wij echter duidelijke taal spreken. Je brief deed dat niet; ik behield er een onaangename nasmaak van. M.i. is jullie optreden in dezen een inbreuk op onze afspraak van verleden jaar, waarbij werd vastgesteld dat de redacties onafhankelijk zouden zijn en ieder verantwoordelijk voor de geplaatste bijdragen. Wij (Nederland) hebben ons stipt aan deze afspraak gehouden, ons verheugd over jullie in het algemeen met de onze strookende keuze van materiaal en ons ook geërgerd aan het ‘onzedelijke’ stuk van Urbain v.d. Voorde, dat van Dirk Coster had kunnen zijn, zonder van die ergernis anders dan op vriendschappelijke wijze blijk te geven. Over de ‘rechten van de erotische litteratuur in *Forum*’ te spreken, beteekent een volledige koerswijziging, waarmee althans ik persoonlijk in geen geval zal kunnen meegaan. Er is geen erotische litteratuur als een zelfstandig genre, tenzij je daarmee zoudt bedoelen Sade of iets dergelijks. Als *De Indiesman*’ al tot het genre wordt gerekend, blijkt daaruit een provinciaalsche mentaliteit, die niet de mijne kan zijn. Ik voel evenmin iets voor de ‘civiliteit’ van het copie ruilen, die volgens jou geen censuur zou zijn, maar toch neer zou komen op een systeem van ‘wenken’, waardoor b.v. mij het schrijven in *Forum* volkomen vergald zou worden. Bovendien zouden wij daardoor in de ongunstige positie komen, aangezien wij nooit censuur zouden willen uitoefenen, en dit systeem dus in de practijk zou neerkomen op controle van Rome op ons. Dat jullie rekening moet houden met pastoors, biechtvaders en andere verheven instanties is een zaak, die ons niet aangaat, maar waarmee wij in onze afdeeling gèèn rekening mogen houden, zonder ons door karakterloosheid belachelijk te maken. Mijn z.g. papenhaat is geen afkeer van katholieke menschen, omdat zij evenveel recht van bestaan hebben als ik, en ik kan dus ook best met ‘papen’ op voet van wederzijdsche onafhankelijkheid samenwerken, zooals gebleken is; maar ik word onmiddellijk geus, wanneer men mij wil dwingen in mijn eigen ressort de rechten van ‘reservatio mentalis’ en aanverwante artikelen te erkennen.

Ik zie ook niet in, waarom Gijsen een speciale verklaring zou moeten afleggen om ons te desavoueeren inzake *De Indiesman*ractijk is gebleken, dat inderdaad op dit punt overeenstemming bestaat: *Forum* is na de splitsing toch een geheel gebleven en dat heeft mij oprecht pleizier gedaan, omdat ik het eerlijk gezegd niet had durven verwachten Van censuur op het naakt is bij mijn weten op geen der vergaderingen met jou of met alle Vlamingen gerept, en ik moet aannemen dat pressie ‘van hoogerhand’ aan dit plotseling opgedoken moraliteitsgevoel tegenover ons immoreele

Hollanders en heidenen niet vreemd is. Dit is een compliment aan jouw adres, omdat ik je niet voor zoo calvinistisch roomsch aanzie, als je je nu voordoet. M.i. is de litteratuur van Walschap, aangenomen, dat dit belachelijke moreele naakt-criterium wordt aangelegd, 'erger' dan het verhaaltje van Varangot; en daarmee bijt de slang zichzelf in den staart, omdat de litteratuur van Walschap *beter* is dan die van Varangot.

Dit zijn weer persoonlijke readies. Mochten v.V. en V. er anders over denken, dan zal ik hun geen stroobreed in den weg leggen om met die ruil-civiliteit alias verkapte censuur toch op den totnogtoe gevolgden weg door te gaan; ik zal op precies dezelfde loyale wijze mijn medewerking blijven verleenen, zooals Eddy het na zijn aftreden heeft gedaan (zoolang ik tenminste niet door de censuur wordt getroffen); maar de verantwoordelijkheid dragen voor een *Forum* onder de indirecte supervisie van Pius XI is mij tot mijn spijt onmogelijk, en ik zal dus in dat geval de redactie moeten verlaten. Ik hoop echter van harte, dat er een betere weg gevonden kan worden, want ik houd van het tijdschrift zooals het nu bestaat en ben bereid alles te doen om een vergelijk binnen redelijke grenzen mogelijk te maken.

m.h.gr.
Menno

N.B. Ik heb mij geërgerd aan de door de Vlaamsche redactie op onkuische wijze afgebeelde werken van Debonnaires. Is het niet wenschelijk dit soort voorstellingen voortaan met vijgebladen en capes te reproduceeren? (Ik hoop, dat je hierom lachen wilt!)

Origineel: Antwerpen Letterenhuis

Maurice Roelants
aan
Menno ter Braak

[Na 9 februari 1935]

Beste Menno,

Eerlijk gezegd: ik heb mij voorgenomen in het 'erotisch incident' opnieuw mijn door u zoo zeer verafschuwde rol van verzoener te spelen. Maar even eerlijk moet ik er aan toevoegen dat ik nog nooit zoo weinig hoop op welslagen heb gehad. Een verzoenende actie heeft slechts kans op slagen als een incident van het passioneel op het redelijk plan kan worden geschoven (ik weet het wel ook de passie heeft haar rede en omgekeerd). Als ik thans pessimistisch ben, dan is het omdat het mij na uw tweede schrijven duidelijk is dat ge u nog altijd in het misgenoegen en de geprikkelde redeloosheid ligt te wentelen als in een bramenstruik. Ik schreef u (ik heb tot mijn spijt geen afschrift van den brief gehouden) dat een uiteenzetting van het gansche geval mij te ver zou voeren en dat ik mij derhalve beperkte tot het opgeven van een practisch voorstel om de goede verstandhouding te herstellen. Ik vond het ondoelmatig een discussie op afstand te beginnen. Maar ik vond het noodig om u, nadat gij uw eerste gal zoudt hebben uitgespuwd, zonder uitstel de kluif voor te schotelen, waaraan wij op onze gemeenschappelijke vergadering onvermijdelijk zullen te knagen hebben. Ik heb uw eerste schrijven met uw spontaan en goed begrijpelijk slecht humeur als normaal beschouwd en uw dreigement 'dit niet en dat nooit' gelijk gesteld met het ontslag nemen van Marnix Gijsen. Men kan beter het kapmes hanteren op 't einde

van een loyale bespreking. Uw kaartje, na uw eersten brief, vond ik een verstandige reactie op een eerste wilde impulsie, die ik overigens goed begrijp.

Wat nu uw nieuwen brief betreft hij leert mij dat de galvorming bij u nog steeds aan gang is, ten koste van een rustige beschouwing der zaken. De gal zet zich bij u om in persiflage en moppen. Ik ben blij dat ge er u van verlost door ze uit te braken, wat zeggen wil dat ik zonder mij te formaliseeren, uw indispositie [onleesbaar]. Maar vraag mij niet uw persiflage en uw moppen zoo au sérieux te nemen, als het siecht humeur het ingeeft. Er bestaat echter een gevaar, nl. dat ge uw persiflage en moppen als uitgangspunt gaat nemen voor uw redactievergadering van Woensdag en voor beslissingen, die alle verder overleg onmogelijk maken. Als oolijk verzoener zie ik mij dan ook verplicht om een paar offensieve en offenseerende overwegingen te maken, die gij liefst moet beschouwen als gedaan in het belang van *Forum*: uw toon, door mij gebruikt, leert u misschien, dat we met grapjes niet verder komen.

1. Vooreerst uw grapje over Debonnaire - Ik heb er niet kunnen om lachen. Als ik had gelachen zou het om u geweest zijn. ‘Is het niet wenschelijk dit soort voorstellingen voortaan met vijgebladen en capes te reproduceeren?’ Ik zou het pijnlijk vinden met veel nadruk te moeten bewijzen dat dit flauw mopje niet waardig is van Menno ter Braak. Het zou mij spijten als ge met pirouettes van dat soort moest doorgaan. Het komt me voor dat het ook voor mij niet moeilijk zou zijn er te maken, vooral als ze zoo ‘gratuit’ en caricaturaal mogen zijn-

2. Stel u inderdaad eens voor dat ik u vroeg: ‘De Nietzschiaan moet contractueelen blinden regel verkiezen boven de logica’. Ik ging schrijven de genuanceerde logica, maar op de logica zonder nuance moogt ge zelf een etiket plakken, want ik vind uw opmerking, dat wij afbreuk doen aan onze afspraak van wederzijdsche onafhankelijkheid voor iemand met uw geestesallure niet ernstig genoeg. Zulke afspraken zijn door de rede begrensd en moeten alle onvoorziene feiten niet blindelings voorbijgaan. Gij zoudt karakterloos zijn geweest als ge ze absoluut gemaakt had.

3. Ook voor gevallen, waarin wij u desnoods in 't aangezicht zouden mogen kletsen - Gij en ik zijn evenzeer op onze vrijheid gesteld, - gij en ik nemen die vrijheid niet als een absoluut begrip en aanvaarden het compromis om in *Forum* niet over politiek te schrijven. Gelukkig nemen gij en ik zelfs dit compromis zelfs niet in absoluten zin. Maar ik ga verder: één woord, één daad. Staat gij op het naleven van een absoluut, anders gezegd dom naleven van de onafhankelijkheidsafspraak daar ben ik nog uw man en zeg: In orde. Wij praten over niets meer. Gij kunt van de Holl. Afdeeling *Forum* het depotoir maken van al de min of meer schunnige literatuur die in Europa geschreven wordt (laat mij ook eens de voorliggende gevallen in een principekwestie omzetten,- dan dwaal ik ook van de realiteit af. Of wij dan de belachelijkheid hebben ontweken van als karakterloos door te gaan of niet, een ding staat dan vast en wel dat ik zeg: dan ligt *Forum* er met automatische zekerheid [dezelfde vrienden als vroeger, maar op 21 Dec. 1935, salut mijne heeren]

Als de principepen dan zijn gered, schrijf ik voor de rest van mijn dagen met absolute vrijheid in *de Telegraaf*, *Vlaamsche Gids*, *De Gulden Winckel* enzoo meer en gij in *Het Vaderland*, waar gij nog nooit de rechten van een reservatio mentalis of aanverwante artikelen hebt moeten erkennen, in het tijdschrift van het Algem. Nederl. Verb., en in de verdere Nederl. tijdschriften, die nog altijd boven *Forum* te verkiezen vallen en waarin men toch altijd zeker is met erotische stukjes welkom te zijn.

4. De rechten van de erotische literatuur in *Forum*. Natuurlijk bestaat er geen absoluut erotisch genre. Er bestaan geen absolute genres dan in geest der school..?.

Gemakshalve noem ik erotische literatuur, die met erotische inslag. Als dat u een evenwichtiger beoordeelen van de situatie vergemakkelijken kan dan deel ik u gaarne mede dat er in de VI. Redactie drie leden zijn die *de Indiesma* anders beoordeelen dan M.G.. Als katholiek, en hier spreek ik weer voor mij alleen, zou ik er nochtans niet op gesteld zijn, dat in elke aflevering vier Indiesmannen verschenen.. Maar ga nu niet meenen, dat ik met deze laatste opmerking, toch nog een zijdelingschen aanval wil doen om u sommige van mijn provinciaalsche gedachten op te dringen.

5$_e$ Beste Menno, vergeef mij volgende persiflage. Gij kunt de controle van Rome niet aanvaarden, ook geen supervisie van Pius XI.. Dat verstoort nochtans erg gansch het opzet van het christendom in 't algemeen en de VI. Redactie van *Forum* in 't bijzonder. Om u de waarheid toch maar te bekennen: Z.H. de Paus zocht reeds sinds meer dan één jaar naar een middel om de geschriften van de Hollandsche heidenen [onschadelijk] te maken. De jongste reizen van de kardinalen van N.LB. naar Rome houden daarmee verband. Een Hollandsche kanunnik, die opdracht heeft de drukproeven te bemachtigen heeft eerst de *Indiesman* en dan *Virginia* het aartsbisdom van Mechelen gezonden. De katholieken van *Forum* zijn dan naar Mechelen geroepen. Enfin, ik spaar u de bijzonderheden van de besprekingen van Mechelen. Bij die gelegenheid waren onze biechtvaders en pastoors, die ons hadden geïntroduceerd, het eens met u en sommeerden ons boete te doen, omdat we de 'vuile literatuur' van Walschap steeds hebben verdedigd tegen den 'clerus', in *Forum* dan nog wel. Ze vroegen ons: 'Waarom die luizigaards uit Walschap boeken niet met vijgebladen en capes ommantelen?' Maar genoeg persiflage. Uw lange compliment aan mijn adres heb ik niet verdiend: er is geen pressie 'van hoogerhand' op mij uitgeoefend.

Bovenstaande flauwe mop heeft voor mij alleen dezen zin: maak het geschil niet ingewikkelder dan het is door het met principes en superioriteiten van 'calvinistische vrijdenker' aan te dikken of door onderstellingen te maken die als ge ze meent geen grond raken. Zoek de motieven van het verzet tegen *Virginia* in de eenvoudigste honnêté, die zelfs het katholicisme niet als toetssteen behoeft. Ik denk dat het mogelijk is, dat iemand die niets met godsdienst of preutsch conventional isme te maken heeft, *Virginia* afwijst.

6$_e$ Ik zal me er wel voor wachten van zoveel bijltjes als gij gereed te zetten om *Forum* in stukken te hakken: 'Nieuwe koers? Dan ga ik heen. Ruil-civiliteit? Dan ga ik heen', dreigementen vóór we met elkaar gesproken hebben. Voor mijn part mag *Forum* in duizend stukken springen als blijken moet, dat de samenwerking voor goed door de *Virginia* geschiedenis is bedorven. Verdedig uw standpunt op de algemeene vergadering,- dat kan ieder van ons dan doen. Als gij iets beter vindt dan de ruil-civiliteit om te voorkomen, dat de Vlaamsche redactie niet meer voor het hoofd wordt gestoten des te beter. Die ruil-civiliteit, vervangt gewoon de civiliteit, die wij stilzwijgend van u hadden verwacht nl. om geen Virginia's te publiceeren en waarmee wij thans eenige teleurstelling oploopen. Wij nemen aan dat gij te goeder trouw zijt. Uw verklaring is juist dat onze katholieke mentaliteit u even vreemd is als die van de Zoeloe's. Ik sprak u reeds van 'calvinistische vrijzinnigheid'. Ik heb ze dikwijls bij u aangetroffen,- ik schrijf u als vriend en dus met [..?] vrijmoedigheid. Het is een mentaliteit, die wij maar al te goed begrijpen: gij waant zich vrijer en absoluter dan men op menschelijken gronden gelooven mag en zendt ons een beetje al te superieur bij onze biechtvaders en hoogere instanties. Ik schei uit, in de hoop dat ik door u in uw stijl te antwoorden van dit één punt heb overtuigd: de polemiektoon en de menigvuldige ultimata kunnen *Forum* slechts kelderen. De twee zinnen uit uw brief, die ik onderschrijf, citeer ik gaarne: Ik hou van het tijdschrift zooals het nu

bestaat en ben bereid alles te doen om een vergelijk binnen redelijke grenzen mogelijk te maken - Laten we eerst met elkaar praten en dan een proces-verbaal opmaken: mogelijkheid of onmogelijkheid om voort samen te werken. Om tactische redenen houd ik mijn argumenten voor de algemeene vergadering.

Met hartelijke groeten

N.B. ik heb met dit lang schijven ook de bedoeling gehad om het verder loskomen van uw gal te bevorderen. Gij kunt er ook *Forum* om omverkegelen..... ik heb er geen bezwaar tegen dat gij dit schrijven aan de Hollandsche vrienden meedeelt, als dit de 'verstandhouding' dienen kan. Voor het overige spijt het mij dat ook buiten de *F*-redactie reeds ruchtbaarheid aan het geschil gegeven werd. (Gr. bvb. weet het). Het vertroebelt soms de actie der strijders als ze weten dat ze voor een tribune strijden.

Minuut: Antwerpen: Letterenhuis (119.328). Brief niet verstuurd.

Maurice Roelants
aan
Menno ter Braak

Woluwe, 11 februari 1935

aant.

Woluwe, 11 februari 35.
Gribaumontlaan 40.

1)... Als het om de moraal van het geheele stuk (*Virginia*) gaat, heb ik mijn standpunt nu al bepaald op: geen duimbreed wijken.

2) Over de rechten van de erotische litteratuur in *Forum* te spreken beteekent een volledige koerwijziging, waarmee althans ik persoonlijk in geen geval zal kunnen meegaan.

3)... de verantwoordelijkheid dragen voor een *Forum* onder de directe supervisie van Pius XI is mij tot mijn spijt onmogelijk en ik zal dus in dat geval de redactie moeten verlaten.

4)... Controle van Rome... Pressie van hoogerhand... geen karakterloosheid...

Menno

Beste Menno,

Ik merk uit uw brieven, dat gij aardig bezig zijt u in principes te verschansen. Dat puritanisme aan de andere zijde van *Forum* is waard wat alle puritanisme waard is (ik geef u de verzekering, dat wij op dit gebied reeds voor onze eigen deur hebben gevaagd). Weet gij wel, dat gij wonderlijk goed op onzen Gijsen lijkt? Hij ook is begonnen met al de gevallen te inventariseeren, waarin hij ontslag neemt. Uw zak steekt bijna zoo vol met ontslagbrieven als de zijne. Van een vergelijk zoeken binnen redelijke grenzen is er bij u intusschen maar weinig spoor. Reeds in drie gevallen staat uw bijltje klaar om *Forum* in stukken te hakken... En dat alles zonder dat wij samen hebben gesproken. Het is precies de methode, die Walschap, Herreman en ik bij Gijsen hebben bestreden.

Om het amicaal en speelsch te zeggen, zij het ook als veeg verzoener: hoed u voor de principepenrijderij. Gij zijt bezig u in principepen te verstrikken, u te empanacheeren met karaktervastheid, fiere onkreukbaarheid tegenover Rome en Pius XI en alle verdere romanceeringen (dat allemaal op grond van het gevalletje met *Virginia*) op zulke calvinistische dweperswijze, dat ge u weldra op uren van een gewone en rustig menschelijke uitlegging zult bevinden.

Als ge dat grapje van de pressie van hoogerhand meent, weet dan dat het voor mijn part een even onschuldige mop is als dat van uw vijgebladen en capes voor de illustrates bij het artikel over Desbonnaires. Zoek het geschil ook niet aan te scherpen door het louter als een tegenstelling absoluut vrije vrijdenkersschap en Roomschen angst voor pastoors en biechtvaders te monteeren (*Forum* is daar om te bewijzen, dat wij 't bvb voor Walschap tegen de pastoors durfden op te nemen). Als men het 'cas d'espèce *Virginia*' beschouwt, eenvoudig, zonder het met allerlei principes op te blazen tot een geval dat tot de onsterfelijke pricipes van den vrijdenker behoort, dan kan iemand, die niets met preutsch conventionalisme of godsdienst te maken heeft, zonder een perfect uilskuiken of hypocriet te zijn, dat stukje voor *Forum* niet geschikt achten. Verwonder u dan niet, dat een katholiek dan nog à fortiori eenige redenen heeft om u vriendschappelijk te verzoeken zulke twistappels voortaan terzijde te leggen.

Maar de afspraak, dat we onafhankelijk zijn... Ik noem het calvinisme van den vrijdenker, die zich daarachter gaat verschuilen als achter het absolute. Stel u eens voor: we hebben reeds de overeenkomst eens zoo schromelijk afbreuk gedaan toen we samen vergaderden te Rotterdam en deden alsof de een ooit zijn onafhankelijkheid mocht prijsgeven door zich op den ander in te stellen. Wij konden de *Virginia*-vergissing niet voorzien en gaven u wat meer crediet dan het wijs was van onzentwege. En waarom op dit punt geen redelijk overleg plegen, terwijl ge op zooveel andere punten een verstandig compromis beter vindt, dan handhaving van een doodenden regel? Klampt gij u aan de afspraak vast, dan moet ik wel glimlachen: Périsse le monde plutôt que les principes.

Houd mij mijn raad van aartsverzoener ten goede: eer gij uw principsbastions en ultimata gereed maakt, luister naar wat wij u te zeggen hebben op de algemeene vergadering te Antwerpen; vergader Woensdag en doe wat gij zegt: 'laat geen poging na om de bestendiging van de samenwerking mogelijk te maken, aangezien die tot nogtoe zoo uitstekend beviel'. Vindt gij iets beter dan wat wij voorstellen om verder kibbelen te voorkomen, des te beter en vertrouw er op, dat gij zooals vroeger met Walschap, Herreman, Marnix Gijsen en uw dienaar zult te doen hebben zonder dat gij u heroïsch tegen Pius XI moet schrap zetten.

Van harte,

Maurice.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

Den Haag, 14 februari 1935

aant.

aant.

den Haag, 14 Febr. 1935

Beste Maurice,

Gisteren heeft de Nederlandsche redactie vergaderd en ik haast me, je haar conclusies mee te deelen. Onze beraadslagingen hebben in het teeken gestaan van de schikking, omdat wij, afgezien van dit 'erotische incident', bijzonder in onzen schik zijn met de samenwerking. Wij zijn het zeer gemakkelijk eens geworden over de door ons te volgen gedragslijn; Zijlstra heeft de vergadering bijgewoond en is dus met deze gedragslijn bekend.

1e. Wij meenen, dat het een zeer slechten indruk naar buiten zou maken, als Gijsen afzonderlijk zijn afkeuring te kennen gaf over *De Indiesman*, en wij hopen dan ook, dat hij daarvan zal afzien. Om aan zijn verlangen tegemoet te komen, stellen wij voor, dat voortaan op *ieder* nummer van *Forum*, tweede pag. omslag, de cursief gedrukte mededeeling zal staan, dat de redacties ieder voor zich verantwoordelijk zijn voor de door hen beoordeelde bijdragen, of iets dergelijks.

2e. Een soort 'civiele censuur' is voor ons onaannemelijk; wij achten het verkeerd, dat de Nederlandsche redactie voortdurend zou moeten werken onder een toezicht in zekere aangelegenheden van de Vlaamsche redactie, juist inzake punten, waarover wij nogal eens van opinie kunnen verschillen. Wij zouden bovendien een dergelijke regeling, gesteld dat zij bekend werd, niet kunnen verantwoorden. Ik leg er den nadruk op, dat dit allerminst beteekent, dat wij niet telkens tot overleg bereid zijn en in bepaalde gevallen, tot onze eigen competentie strekkende, rekening willen houden met de Vlaamsche redactie; maar het beginsel der onafhankelijkheid, dat in de afgeloopen jaargang gebleken is uitstekend te voldoen (althans zoo komt het ons voor), moet o.i. blijven gehandhaafd, juist om wederzijdsche 'vrijheid in het onzekere' te waarborgen.

Wij meenden echter te moeten bewijzen, dat wij prijs stellen op een loyale oplossing van het *Virginia*-incident, door voor te slaan, dat *Virginia* niet in de voor Vlaanderen bestemde oplage van *Forum* verschijnt. Zijlstra heeft zich bereid verklaard voor dit geval de daaraan verbonden kosten te dragen en b.v. de pagineering te laten veranderen in de voor Vlaanderen bestemde exemplaren. Wij hopen, dat de 'vrijzinnige' abonnés van *Forum* daar dan genoegen mee zouden willen nemen.

Wij wenschen ook gaarne een gemeenschappelijke vergadering te Antwerpen, maar bij voorkeur in Maart, omdat Van Vriesland en ik deze maand door de journal istiek aan handen en voeten gebonden zijn.

Het zou ons daarom aangenaam zijn, als de hangende quaestie op grondslag van ons voorstel zou kunnen worden opgelost, of althans voorloopig opgeschort.

Dit dus namens de redactie. Ik antwoord je op je laatsten brief liever mondeling; ik hoorde n.l. van Zijlstra, dat je binnenkort bij hem komt week-enden en accepteerde voor die gelegenheid een invitatie om dan bij hem te komen dineeren of soupeeren. Onze standpunten staan te ver van elkaar af; jij schijnt Prinzipienreiterei als het ergste te beschouwen, wat je je maar kunt denken, voor mij is op een bepaald punt de zuiverheid van het principe alles. Waarschijnlijk heb je gelijk, als je zegt, dat ik in dit opzicht meer op Gijsen lijk dan op jou; het verschil is alleen, dat ik niet de minste behoefte voel om mijn antipathie tegen het katholicisme met zijn elasticiteit tot in het oneindige aan de Vlaamsche afdeeling van *Forum* op te dringen. Ik vraag alleen zonder toezicht te mogen werken, meer niet; en ik geloof, dat van Vriesland en Vestdijk daar niet anders over denken.

Maar zooals gezegd, dit liever mondeling.

Graag zoo spoedig mogelijk het antwoord van de Vlaamsche redactie tegemoetziend,

m.h.gr.

Menno

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Maurice Roelants
aan
Menno ter Braak

Woluwe, 18 februari 1935

aant.

Woluwe, 18 Februari 35.

Beste Menno,

Het is typisch, zelfs voor iemand met uw geestesallures, dat een mensch de 'pointe' van een grapje liefst ontwijkt, om er slechts uit te halen wat hem sieren kan. Ik sprak van een gelijkenis tusschen u en Gijsen in de manier van werken met het dreigement der ontslagbrieven. Gij hebt dat opgevat als een gelijkenis in het hoog houden van de zuivere principes, terwijl gij te verstaan geeft, dat ik de principepenrijderij zou bestrijden, eventueel ten koste van alle principes. Mijn antwoord is driedubbel: ik waardeer uw verlangen naar zuivere principes, ik haat priciepenrijderij als een vorm van puritanisme met een inslag van kortzichtigheid, en desondanks hoop ik, dat na uitputting van alle overleg, het redelijk handhaven van mijn principes *Forum* niet uiteen zal doen springen.

Het moet u ontsnapt zijn, dat er galgenhumor schuilt in uw opmerking over 'het katholicisme met zijn elasticiteit tot in het oneindige'. Het moment is niet gelukkig gekozen om zooiets te schrijven...

Gij vraagt niets anders dan zonder toezicht te werken. Persoonlijk sta ik niets anders voor. Ik vraag u maar één ding: dat gij zelf redelijke tact genoeg zoudt aan den dag leggen om de samenwerking te handhaven zooals ze vruchtdragend was en u zelf de beperking op te leggen om niet con amore de stukken te plaatsen die een deel der redactie moeten hinderen. Maar gij hebt gelijk, mondeling kunnen we die kwestie beter behandelen.

Ik geloof inderdaad, dat gij u ingespannen hebt om tegemoetkomend te zijn, maar laten we de gansche kwestie op een gemeenschappelijke vergadering bespreken: dat alleen kan ons in staat stellen te besluiten of verdere samenwerking mogelijk is. Met een vermijding van principepenrijderij moeten wij tot een zuivere situatie komen. Wat volgt is onvolledig en weinig genuanceerd en alleen bij wijze van inlichting geef ik dit overzichtje:

1) Gijsen heeft ons, op ons verzoek, een ontwerp van verklaring over den *Indiesman* overgemaakt. Walschap, Herreman en ik hebben het afleggen van die verklaring altijd beschouwd als een ruim gemeten toegeving aan Gysen. Mij komt ze onaanvaardbaar voor. Het zou me verwonderen als Walschap en Herreman de ruime maat voor de ingediende verklaring wilden handhaven. Vermoedelijk zal Gysen, die op publicatie gesteld blijft, dus toch heengaan, en op dit punt zal niemand hem volgen.

2) Hier volgt nu een persoonlijk standpunt van mij: Gij biedt ons overleg aan, en zijt bereid om in bepaalde, tot uw eigen competentie strekkende gevallen, rekening te willen houden met de Vlaamsche redactie. Ik vraag voorloopig niet wat het mechanisme van dat overleg kan zijn. Ik elk geval houd ik niet vast aan een formuleering van het Vlaamsch civiliteitsvoorstel, die u in staat stelt het tot een censuur op te blazen. Uw overleg-aanbod kunnen we dus op de gemeenschappelijke vergadering bespreken.
3) De voorgestelde regeling met *Virginia* komt ons allesbehalve gelukkig voor. De Vlaamsche redactie vraagt u dus *Virginia* niet te publiceeren voor we met elkaar gesproken hebben.

(En veroorloof mij op dit stuk nog één speelsche opmerking zonder dat ge aanstoot zoudt nemen aan de impertinentie, waarvan ik mij bewust ben: - Welke zonderlinge monsters toch uit zuivere principes kunnen geboren worden! Een Januske Bifrons, met een Hollandsch en een Vlaamsch gezicht. Als ik in Holland *Virginia* ten dans gelei, dan ook in Vlaanderen...)

Van harte,
Maurice.

Z.O.Z.

Walschap en Herreman zijn overtuigd, dat een half uur vergaderen tot een oplossing zal leiden. - een oplossing ten goede. Ik houd mijzelf voor een scherp realist en ben wat pessimistischer, maar toch houd ik ook een bijeenkomst voor doelmatiger, al ware 't maar om een procesverbaal van slagen of mislukken der onderhandelingen op te maken. Daar gebruik ik conferentietermen, - maar met een correctief van humor.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Maurice Roelants
aan
Menno ter Braak

Brussel, 22 maart 1935

aant.

aant.

Brussel, 22 Maart 1935

Beste Menno,

Waarschijnlijk zal de vergadering Maandag kunnen doorgaan; maar er is een kleine kans (in geval de regeeringscrisis niet voor dien is opgelost) dat Herreman en ik niet weg zullen kunnen hier. Mocht dat het geval zijn, dan zend ik Zondag een telegrammetje aan Zijlstra, die dan de redactie op de hoogte zal brengen.

Met hartelijke groeten,
Maurice.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

5 juni 1935

aant.

5 Juni 1935

Beste Maurice

Mede namens de collega's van de Ned. redactie moet ik je nu toch eindelijk even laten weten, dat wij ten zeerste verbaasd zijn over de nonchalance, om niet te zeggen onhoffelijkheid, waarmee wij door de Vlaamse red. worden behandeld, speciaal inzake de quaestie *Virginia*. Nadat wij schriftelijk voorstellen hebben gedaan, die door jullie onaannemelijk worden geacht, komen wij na onzen tijd vrij gemaakt te hebben naar Antwerpen, waar blijkt, dat door een slordige behandeling der zaken van een van jullie (wie is ons natuurlijk hetzelfde) voor niets zijn gekomen en onverrichterzake naar huis kunnen terugkeeren. Dit daargelaten; daarna ontvangen wij geen enkel bericht, geen explicatie, geen tegenvoorstel voor een nieuwe vergadering, om het hangende geschilpunt eindelijk uit den weg te ruimen. Ik ben in Brussel, eenige weken later, drie dagen achtereen, en deel Truida mee, dat ik er ben; jij neemt niet eens de moeite mij op te bellen en mij een uitleg te geven van het misverstand en het stilzwijgen der VI. redactie. En tot op heden: niets! Ik meen, dat deze leutigheid niet in den haak is; althans zou ieder Noord-Nederlander zich het een behoefte hebben gerekend, zich over een dergelijke vergeefsche reis als de onze naar Antwerpen te verontschuldigen, of minstens een duidelijke opheldering te geven.

Inmiddels hangt het conflict *Virginia* nu al een half jaar, en dat lijkt ons ruimschoots veel. In overleg met Vestdijk en van Vriesland laat ik je dus weten, dat wij nogmaals bereid zijn de zaak in extenso (maar dan ook definitief) te bespreken *voor 20 Juni a.s.* te Rotterdam, en dat wij anders tot de publicatie in het Juni-nummer overgaan. Ik hoop dat die bespreking zal kunnen plaats vinden, want wij wenschen niets liever dan opheldering, maar kunnen niet eeuwig wachten, tot het Vlaanderen behaagt ons in Antwerpen... *niet* te ontvangen.

m.v.gr., tt.

Doorslag: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

Den Haag, 2 augustus 1935

aant.

den Haag, 2 Aug. 1935
Pomonaplein 22

Beste Maurice,

De Nederlandsche redactie heeft in tegenwoordigheid van Zijlstra op 29 Juli vergaderd om haar houding definitief te bepalen ten opzichte van het incident *Virginia*. Na ampele bespreking zijn wij tot de conclusie gekomen, dat wij van de publicatie van *Virginia* niet kunnen afzien, aangezien zulks niet in overeenstemming zou zijn met de wederzijdsche vrijheid van handelen, die bij de samenwerking als uitgangspunt heeft gegolden.

Het spreekt vanzelf, dat wij dit besluit niet dan na zeer ernstige overweging hebben genomen. Aangezien het natuurlijk aanleiding zal geven tot een nieuwe oriëntering van de zijde der Vlaamsche redactie, hebben wij aan Zijlstra verzocht, om op zijn terugreis uit Spanje (die door België zal voeren) deze beslissing en haar gevolgen mondeling met de Vlaamsche redactie te bespreken. Hij is geheel op de hoogte van de discussies en de inzichten van de Ned. redactieleden (die in dit opzicht niet geheel overeenkomen), en is als onpartijdige in dit geschil zeker de aangewezen persoon om overleg met de andere partij te plegen. Dat wij aan de publicatie van *Virginia* moeten vasthouden, kan daarbij als basis dienen.

Zijlstra heeft ons beloofd voor 15 Sept. aan de Ned. redactie verslag uit te brengen van deze besprekingen. Daarna kunnen wij dan over het definitieve lot van *Forum* in 1936 beslissen, in een gezamenlijke vergadering bij voorkeur.

Ik stel de Vlaamsche redactie dus voor, haar officieel antwoord uit te stellen tot de ontmoeting met Zijlstra heeft plaatsgevonden.

m.v.gr.,tt.

Menno ter Braak

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

Den Haag, 8 september 1935

aant.

aant.

den Haag, 8 Sept. 1935

Beste Maurice,

Bij mijn terugkomst gisteren uit Italië vond ik het (verminkte) *Forum*-nummer en kreeg even later je brief van 2 dezer opgezonden. Het spijt mij, dat ik onmiddellijk na de vacantie weer op dat vervloekte *Virginia* terug moet komen, maar wat er nu mee gebeurd is kan ik niet op me laten zitten. Op de laatste vergadering van de Ned. redactie, waarbij jij tegenwoordig was, is besloten dat *Virginia in ieder geval* zou worden opgenomen; voorts, dat verdere onderhandelingen met de Vlamingen over de toekomst van *Forum* door jou zouden worden ingeleid, maar dan (en waarvoor zou anders trouwens al dat gepraat hebben gediend) met de nadrukkelijke wetenschap, ook aan Vlaamsche kant, dat *Virginia* zou worden opgenomen. Onderhandelingen die, dit feit omzeilen, zijn volstrekt zinneloos geworden; en om nu eindelijk eens een eind te maken aan het ook voor den auteur buitengewoon onaangename gezeur over het stuk in quaestie, heb ik het in het Sept. nummer gezet. Ik schreef zelfs aan

Varangot, dat als er geen wonder gebeurde, zijn novelle in Sept. zou verschijnen. Dat wonder is echter gebeurd; een redactiesecretaris schijnt voor *Forum* overbodig te zijn geworden, aangezien de uitgever naar willekeur verwijdert, wat hem voorkomt niet op zijn plaats te zijn. Mijn eerste reactie was dan ook: onmiddellijk bedanken als redacteur, aanblijven heeft nu niet den minsten zin meer.

Je weet, dat ik mij steeds op het standpunt heb gesteld, dat de rigoureuze scheiding tussen redactie en uitgever voor het welzijn van een tijdschrift verkeerd is; dat, integendeel, samenwerking op zooveel mogelijk (dus niet alleen commercieele) punten het tijdschrift ten goede komt. Des te meer grieft het me, dat je, zonder zelfs een van mijn in het land aanwezige mederedacteuren in deze zaak te kennen, volkomen eigendunkelijk ingrijpt in een redactioneele aangelegenheid; ongetwijfeld met de beste bedoelingen, maar op een manier, die voor mij als redactiesecretaris niet minder dan blameerend is. Als je meent, dat dit de manier is, waarop voortaan *Forum* moet worden geleid, laten wij dan open kaart spelen; ik hoor dan in zulk een onderneming niet meer thuis en wensch dat ook zoo spoedig mogelijk door mijn aftreden te bewijzen. Ik ben niet onmondig, en ik heb m.i. meermalen bewezen, dat ik de voor het bestaan van welk tijdschrift ook noodzakelijke diplomatie niet blind ben, maar àls ik redactiesecretaris ben, wil ik het ook zijn in het vertrouwen, dat ik de besluiten van de redactie kan uitvoeren, zooals ik dat zelf wil doen.

Begrijp mij goed: deze brief ontleent zijn gegriefde toon niet aan ontstemming tegenover deze handeling alleen. Een feit is niets zonder den achtergrond, waaraan het zijn beteekenis ontleent. De zaak is eenvoudig, dat ik het gemarchandeer met de heeren kantholieken op grond van argumenten, die zij niet anders dan door welsprekende handgebaren aan ons noordnederlandsche verstand kunnen brengen, verafschuw, dat ik blij was eindelijk de loyale oplossing te kunnen geven, die de eenig-juiste was,... en dat juist op dit moment buiten mijn voorkennis, zelfs zonder mijn terugkomst af te wachten, in den inhoud van *Forum* een ingrijpende verandering wordt aangebracht, die voor de zooveelste maal een moreel succes voor die katholieke sjacheraarsmethoden beteekent. Het resultaat van onze laatste bijeenkomst was juist, dat wij nu tegenover de Vlamingen met een besluit konden verschijnen; wat zij daartegenover wilden doen, was hun zaak, maar hij kon althans geen verandering meer brengen in de *Virginia*-aangelegenheid. Die ‘slag in het aangezicht van de Vlaamsche heeren’, waarover je schrijft, hadden zij dus sowieso volgens het besluit van de Ned. redactie te incasseeren; reden temeer, waarom je grievend optreden tegen mij mij des te onbegrijpelijker voorkomt.

Ik wil echter, op grond van de prettige relaties, die er steeds tusschen ons bestaan hebben, aannemen, dat je geen opzettelijke beleediging of zelfs maar kleineering van mijn werkzaamheid als redactiesecretaris hebt bedoeld. Na een nacht slapen kom ik dus van mijn plan om direct en definitief te bedanken terug; als *Virginia* in October geplaatst wordt, is de zaak voor mij ‘erledigt’. Maar één ding wil ik, ter voorkoming van misverstanden, nog even duidelijk stipuleeren: onder geen voorwaarde begin ik weer met de Vlamingen te onderhandelen over *Virginia*. Mochten V. en v.V. daar onverhoopt wel voor voelen, dan ga ik in October heen als redacteur, dat staat voor mij onherroepelijk vast. Ik heb een plan om *Forum* op andere wijze voort te zetten, als de Vlamingen (wat ik verwacht) zich terugtrekken; maar het heeft alleen zin, dat ter tafel te brengen, als de zaak *Virginia* met de voor ons verantwoorde zuiverheid is opgelost.

M.b.gr.

Menno ter Braak

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

3 oktober 1935

aant.

3 Oct. 35

Beste Maurice,

Aangezien ons door den uitgever is meegedeeld, dat jullie de samenwerking opzeggen, waaruit voortvloeit de consequentie van het einde van *Forum*, heb ik bijgaand memorandum opgesteld, waarin ik mijn lezing van het conflict uiteenzet tegenover die, welke vervat is in den brief van Nijgh & van Ditmar aan mij, d.d. 1 Oct. j.l. Copie van dien brief is ook aan jou gezonden. Deze uiteenzetting spreekt verder voor zichzelf.

Het zou mij bijzonder aangenaam zijn, wanneer de Vlaamsche en Ned. redacties in het laatste nummer een gemeenschappelijke slotverklaring konden publiceeren, die duidelijk is (en zoo nodig uit twee gedeelten, een Vl. en een Ned., bestaat), maar geen overbodige details, die alleen de betreffende personen aangaan, onder het publiek brengt. Mocht de Vl. redactie er onverhoopt op gesteld zijn, haar lezing van het geval tot in finesses publiek te maken, dan zou ik verplicht zijn de mijne daartegenover te stellen. Ik voel weinig voor deze onverkwikkelijke nakaarterij. Wat is jullie meening dienomtrent?

M.v.gr.

Menno

Forum zal aan het eind van den loopende jaargang ophouden te bestaan.

Aangezien tal van voorbarige berichten in de dagbladpers hebben gecirculeerd en zelfs tot even voorbarige commentaren hebben geleid, meenen wij er goed aan te doen de uiteenzetting over de gebeurtenissen, die tot de opheffing van het tijdschrift hebben geleid en die wij aan onze lezers verschuldigd zijn, reeds in deze voorlaatste aflevering te laten verschijnen.

De samenwerking tusschen de Nederlandsche en Vlaamsche redacties, die gedurende twee jaar de basis van *Forum*'s bestaan heeft gevormd, was aangegaan op den grondslag van wederzijdsche onafhankelijkheid bij de beoordeeling der bijdragen; een dergelijke onafhankelijkheid scheen beiden partijen gewenscht, omdat zij, hoewel op meerdere punten verwantschap gevoelend, de bestaande verschillen tusschen Noord en Zuid niet wilden veronachtzamen.

Tusschen beide redacties is geruime tijd geleden een meeningsverschil ontstaan over een bijdrage, die door de Nederlandsche redactie met algemeene stemmen was aanvaard; de katholieke leden van de Vlaamsche redactie meenden op grond van de strekking dezer bijdrage, die volgens hen in strijd kwam met de katholieke zedeleer, bezwaar te moeten maken tegen publicatie. Aangezien de Vlaamsche redactie van oordeel was, dat onderling overleg in dezen tot niet-plaatsing door de Nederlandsche redactie moest leiden en de Nederlandsche redactie, hoewel tot eenige formeele concessies bereid, zich op het standpunt stelde, dat zij op de door haar genomen

beslissing niet kon terugkomen zonder een ernstig precedent te scheppen, dat een inbreuk zou beteekenen op den grondslag der wederzijdsche samenwerking, kon het hangende geschil niet tot een goede oplossing worden gebracht. Dus moest besloten worden de uitgave van *Forum* te staken; een voortzetting van het tijdschrift onder leiding van de Nederlandsche redactie alleen kon in verband met de tijdsomstandigheden niet wenschelijk worden geacht.

Beide redacties stellen er prijs op door deze verklaring de loopende geruchten tot hun juiste proporties terug te brengen. Zij ontkennen niet, dat het tusschen hen gerezen verschil van principieelen aard is, maar willen tevens vaststellen, dat tot het opheffen van een tijdschrift, waarin beide partijen overigens steeds in goede harmonie en met toewijding konden samenwerken, niet dan na langdurige discussie en met groot leedwezen is besloten. Zij wenschen voorts hun wederzijdsche vrijheid niet te hernemen, zonder een woord van zeer hartelijken dank aan de lezers van *Forum*, die door hun steun de uitgave gedurende tal van jaren mogelijk hebben gemaakt.

B.M.

Conceptverklaring voor het Nov. nummer, die naar ik hoop door beide redacties worden onderteekend. Zou je mij dit concept *zoo spoedig mogelijk* (er is haast bij) terug willen zenden met je ev. amendementen in margine?

Ik zend een *doorslag* van dit concept aan *Herreman*. Willen jullie voor hetzij snelle doorzending aan, hetzij toezenden van een copie aan *Walschap* en *Gijsen* zorgen? Ik heb het razend druk en kan onmogelijk meer doorslagen typen. Bij voorbaat dank voor snelle behandeling.

H.gr.

M.

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

9 oktober 1935

aant.

9 Oct. 1935

Beste Maurice,

Zooals je uit ingesloten persberichtje kan blijken (tegenspraak van mij in *het Vad.*), heeft de communis opinio zich al meester gemaakt van het *Forum*-geval. Aangezien ik steeds maar niets van je hoor, en zelfs de beslissing van de Vlaamsche redactie via Zijlstra heb moeten vernemen, zou ik er nu nog eens speciaal op willen aandringen, dat de Vlaamsche redactie zich spoedig met ons verstaat over de wijze waarop wij aan het publiek van de redenen, die ons uiteen deden gaan, verslag zullen doen. Ik heb je reeds voorgesteld, dat in het Dec.-nummer te doen, en daarom tot op heden geen inlichtingen aan journalisten verstrekt; als er echter geruchten gaan circuleeren, kan ik dat niet volhouden, als ik niet precies weet, wat er in Vlaanderen gebeurt.

Mij lijkt het beste, dat de Ned. en Vl. redacties beide een verklaring over het geschil in het Dec.-no publiceeren, die zij van te voren aan elkaar ter lezing zenden, zoodat

wel twee afwijkende versies, maar geen aperte tegenstrijdigheden op feitelijk gebied den lezers kond worden gedaan.

In ieder geval zou je me hoogelijk verplichten door even uit je zwijgzaamheid te treden en mij van het standpunt van jou en je collega's op de hoogte te stellen.

v.gr.,
Menno

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

9 oktober 1935

aant.

9 Oct. '35

B.M.

Juist na het verzenden van mijn brief krijg ik het stuk van den Brusselsche cour. van *het Hbl.* in handen. *Als* dat door een van jullie geïnspireerd is (het wemelt van onjuistheden en stommiteiten, dus ik wil nog vermoeden van niet), zal ik er binnenkort toe moeten overgaan mijn standpunt van absolute discretie tot Dec. te wijzigen, want er zal nu in de katholieke pers wel het noodige loskomen.

Wees dus zoo vriendelijk mij omgaand in te lichten. Op dit bericht van *het Hbl.* reageer ik *weer* met een weigering om van *mijn* kant indiscreet te zijn.

v.gr.,
Menno

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Maurice Roelants
aan
Menno ter Braak (e.a)

[Brussel, 10 oktober 1935]

Aan mijn Nederlandsche en Vlaamsche mederedacteuren van *Forum*, alsmede aan den heer D. Zijlstra, directeur van Nijgh & Van Ditmar, N.V., Rotterdam.

Waarde vrienden,

Wij hebben gepoogd *Forum* in stand te houden. Mijn offers daarvoor zijn niet de geringste geweest. Ik heb er in moeilijke omstandigheden naar gestreefd mijn persoonlijke opvattingen ondergeschikt te maken aan het groepsverband. Mijn streven is mislukt.

Hierbij deel ik u mede dat ik mijn persoonlijke vrijheid terugneem. Dit wil zeggen dat ik van alle verklaringen, nakaarterij, verantwoording en rechtzetting van vergissingen afzie. Uit een stroom van memoranda en persberichten, is mij immers gebleken dat ik aan een verloren zaak nog veel twistgeschrijf zou moeten wijden,

terwijl de thans reeds overdadige verwijdering tusschen de diverse partijen nog zou worden vergroot.

Ik hoop uit onze samenwerking vooral de prettige momenten te zullen onthouden en verblijf met voor een ieder goedgekozen waardeering,

Uw

M. Roelants.

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis. Brief. Machineschrift.

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

11 oktober 1935

aant.

11 Oct. 1935

Beste Maurice,

Voor je briefje van 10 dezer hartelijk dank. Ik ben evenzeer als jij voornemens om, zoodra deze onverkwikkelijke quaestie is geregeld, meer aan de pleizierige dan aan de onpleizierige momenten te denken; van eenige rancune is bij mij geen sprake, omdat ik te duidelijk zie, dat hier twee standpunten (via het toevallige *Virginia*) in botsing zijn gekomen.

Een zakelijke vraag echter nog. Na het geschrijf van Toussaint van Boelaere in *het Hbl.*, overgenomen in extenso als *de* oplossing van het raadsel door *de Maasbode*, is het meer dan ooit noodzakelijk, dat zoo spoedig mogelijk een uiteenzetting wordt gegeven van het geschil van ons uit. Zijlstra acht het wenselijk (en ik ga daarmee accoord), om zulks reeds in het Nov.-nummer te doen. Nu zou ik het om der wille van het evenwicht zeer betreuren, wanneer alleen de Ned. redactie met een verklaring kwam en de Vlaamsche niet. Ik begrijp je tegenzin in nakaarten (die bij mij minstens even groot is); maar wij zijn aan de lezers een explicatie schuldig, liefst zoo principieel, maar ook zoo zakelijk en beknopt mogelijk. Daar ik geen kans zie om een verklaring te produceeren, die de meening van *beide* redacties zou weergeven, lijkt mij een dubbele verklaring (in den geest als waarover ik je reeds schreef) verreweg de beste.

De Ned. redactie zal zoo spoedig mogelijk vergaderen ten einde den tekst van haar verklaring vast te stellen. Ook na het geklets van Toussaint over Varangot en mij, dat vermeden had moeten worden, omdat het buiten de principieele kant van de quaestie ligt, zullen wij nog zoo sober mogelijk trachten te zijn in onze mededeelingen over de details van het conflict, die den lezer niet aangaan.

Wil mij nu nog even omgaand berichten, of de Vl. redactie met een dergelijke regeling accoord kan gaan. Zoo even word ik van de krant opgebeld, dat *de Tijd* weer een sensatieartikel over *Forum* heeft. *Hoe* noodig nu definitieve opheldering wordt, zul je met mij wel inzien.

h.gr.tt.

Menno

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Maurice Roelants
aan
Menno ter Braak

Woluwe, 12 oktober 1935

aant.

Woluwe, 12 Oct. 35.

Beste Menno,

Uw brief van 11 Oct. heeft voor mij een verheugende zijde. Ik ook koester geen rancune, terwijl ik toch alles niet tot een botsing van standpunten reduceer. Iedereen leeft met zijn deugden en gebreken in zijn ideeën. *Forum* valt niet alleen om ideeën, maar ook om de menschelijke, al te menschelijke belevenis ervan. Ik onderzoek thans meer mijn eigen geweten dan dat van iemand anders. En ik vraag mij af of ik u geen directe aanleiding heb gegeven voor minder complimenteuze uitlatingen, die mij hebben misnoegd en mij ook zouden hebben gekrenkt als ge den nagel op den kop hadt geslagen.

Maar nu uw zakelijke vraag. Ik heb uw brief aan Gijsen en Herreman meegedeeld (Walschap kon ik niet bereiken), omdat ik geen redenen heb om op mijn besluit terug te komen: ik neem geen initiatieven meer voor groepsgewijs optreden, nadat het groepsverband, ook bij ons, volkomen is mislukt. Herreman zal u schrijven. Kunt gij mij een verklaring voorleggen, waarover ik geen discussie meer moet aangaan, dan ben ik bereid, om u allen terwille te zijn, wanneer iedereen ze aanneemt, ze mede te onderteekenen, wat er ook moge instaan. Ge ziet het, dit is een variante op den regel, dien ik mij heb voorgeschreven: geen nakaarterij en geen verdediging van een verloren zaak. Ik zou nog alleen mijn persoonlijk standpunt kunnen verdedigen en ik zou dat dan ook tegen mijn vrienden moeten doen. Voor mij is het genoeg, dat *Forum* aan de zuivere standpunten is geofferd. Dit laatste wil niet zeggen, dat *Forum* in de gegeven omstandigheden niet had moeten verdwijnen.

Met hartelijk groeten,
Maurice

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Maurice Roelants
aan
Menno ter Braak

Brussel, 28 oktober 1935

aant.

Brussel, 28 October 1935
Gribaumontlaan 40

Beste Menno,

Wij hadden een ontwerp van gemeenschappelijke verklaring klaar toen uw tweede project ons bereikte. Het komt ons voor dat in ons ontwerp iedereen zijn standpunt kan terugvinden. Wil de Nederlandse redactie ons ontwerp mede onderteekenen, eventueel door u geretoucheerd, dan kunnen we met één verklaring volstaan. Blijkt u dat niet mogelijk, dan staat er niets anders op dan dat gij uw verklaring en wij de onze publiceeren.

Om tijd te winnen zend ik aan iedereen ook aan Zijlstra een doorslag van onze verklaring en dezen brief. Als gij uw verklaring te drukken geeft, beteekent dat ook onze verklaring mag worden gezet.

Laten we hopen dat we aan 't eind van onze liquidatie zijn.

Met hartelijke groeten,

Maurice

Truida zegt me dat Vestdijk is verhuisd. Wilt gij hem de doorslagkes zenden?

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
Maurice Roelants

Den Haag, 30 oktober 1935

aant.

den Haag, 30 Oct. 35

Beste Maurice,

Je concept-verklaring ontvangen. Het blijkt inderdaad precies, dat wij het over de feiten ongeveer eens zijn, maar dat het gevoelsaccent verschillend is. Noch Van Vriesland, noch Vestdijk, noch ik zouden jullie verklaring in dezen vorm kunnen teekenen.

Het lijkt ons dus het best, dat wij ieder voor ons onze belijdenis publiceeren. Weliswaar lijken de teksten op elkaar; maar in vredesnaam. Onzerzijds behoeft redactioneel op jullie verklaring geen discussie meer te volgen; wij hebben op de feiten geen enkele aanmerking.

Zonder verder tegenbericht reken ik er dus op, dat je het mij eens bent, dat wij onze verklaringen ieder aan het begin van onze aflevering Nov. afdrukken.

M.h.gr. tt.

Menno

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Maurice Roelants
aan
Menno ter Braak

[Woluwe, 8 mei 1938]

Beste Menno,

Ik dank u vriendelijk voor de toezending van uw artikel. Sta mij toe u openhartig mijn meening te zeggen. Het is zonneklaar, dat gij,- ik begrijp het, door vriendschap voor Jan gedreven,- slechts uiterst moeilijk de [onleesbaar] in evenwicht kondt houden. Gij hebt er naar gestreefd, maar gij zijt toch 'l'avocat du diable' gebleven. Gij zult mij nooit doen gelooven, dat gij niet intelligent genoeg zijt om uit de brochure meer en beter te lezen dat wat gij er uw lezers van hebt getoond. Jan heeft zichzelf, en u, en Truida, die hij persoonlijk in het geschil heeft betrokken, en mij meer last bezorgd dan zijn onbekookte uitlatingen waard waren. Het is voorloopig genoeg, al laat ik niet gaarne een begonnen werk ten halve schieten. Ik zou u anders vragen 'Laten wij over den gronde der zaak eens debateeren' of 'Sta mij toe een kolommetje commentaar bij uw artikel te schrijven'.

Gij houdt niet veel van ons en zeer veel van Jan. Het is uw goed recht, al vertroebelt die tegenstelling uw oogenschijnlijk rationeelste redeneeringen. Maar ik vind de ironie van het lot niet bijster genoeglijk, waar gij met grapjes Jan een hand boven het hoofd houdt. Ik kan er anders goed vrede mee nemen, dat gij de publicatie van Jan's correspondentie, zelfs al pleit die volgens u voor hem, onfatsoenlijk noemt. Het ligt volkomen in de orde der dingen en van onze verhoudingen, dat in dit conflict het woord onfatsoenlijk voor de eerste maal onder uw pen is gekomen toen het mij betrof.

Ik wist bij voorbaat waaraan mij te houden: ik had uw artikel over *Alles komt terecht* gelezen en laten lezen. Ook daarin lagen de teekenen van een worstelen om meer of min sereen mijn boek te bespreken, afgewisseld met de teekenen van een hartstochtelijke loufoquerie: het was heus niet noodig geweest zooveel gymnastiek uit te halen met woorden beperktheid en zelfbeperking, wat meer heeft doen glimlachen over u dan over mij. Ik heb toen ook, naar aanleiding van uw opmerking over *Het leven dat wij droomden*, den brief herlezen, die gij mij destijds over dat boek geschreven hebt. Gelukkig steekt er meer van Willem Ottevaere in mij dan gij denkt.

Slotsom: de toon waarin Jan over ons schrijft was niet bevorderlijk voor goede betrekkingen, uw houding zal ze weinig verbeteren en ik voel weinig lust om in de gegeven omstandigheden om een verzoenende hand te bedelen.

Eén ding staat voor mij vast: het had anders gekund. Al de gegraven kloven zijn met een gebrek aan elk primair gevoel voor maat dieper gemaakt. De eenige reden die een redelijke 'amende honorable' had moeten brengen,- niemand vroeg hem het diepste uit de kan,- heeft olie op het vuur gedaan. Tant pis. En ziedaar: ik heb u geschreven wat mij op het hart lag. Dat stelt mij in staat gemakkelijker terug te denken aan de gaven die ik in u waardeer en aan de momenten, toen niet noodzakelijk alles tusschen ons in azijn verkeeren moest.

Er is niets tusschen ons op hartelijken grond te bouwen als gij de antithesis bewaart 'voortreffelijk Nederland-sukkelachtig Vlaanderen', wat niet zeggen wil, dat in beide begrippen geen relatieve nuance kan worden gelegd. [toegevoegd in handschrift Roelants: Uw critiek op Jan 'Noord te wit, Zuid te zwart' ik geef het toe, nadert wel mijn relativeeren. Ik had u minder 'avocat du diable' (en ook wel een beetje van u zelf) gevonden, als gij uw lezers minder interpretaties en affirmaties had gebracht en meer een kijk op mijn open brief. Gij zoudt hem niet durven overdrukken, zelfs niet in een samenvatting.

Als ik het met waardigheid kan doen ben ik trots alles bereid u met vriendschap de hand te drukken.

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis. Brief. Machineschrift.